

**СПРОВОЂЕЊЕ НАЦИОНАЛНОГ АКЦИОНОГ ПЛАНА ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ ЗА РОДНУ
РАВНОПРАВНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ 2016–2020.
ПРЕГЛЕД РЕАЛИЗАЦИЈЕ У 2018. ГОДИНИ**

Извештај припремила:

Др Сања Ћопић

Виша научна сарадница у Институту за криминолошка и социолошка истраживања

Истраживачица у Виктимолошком друштву Србије

Београд, јануар 2019.

Садржај

УВОД	4
ПРЕГЛЕД МЕРА И ОЧЕКИВАНИХ РЕЗУЛТАТА ПО НОСИОЦИМА АКТИВНОСТИ ЗА 2018. ГОДИНУ	7
ПРЕГЛЕД РЕАЛИЗАЦИЈЕ МЕРА И АКТИВНОСТИ У 2018. ГОДИНИ.....	11
ОПШТИ ЦИЉ 1: ПРОМЕЊЕНИ РОДНИ ОБРАСЦИ И УНАПРЕЂЕНА КУЛТУРА РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ.....	11
Кључне активности и резултати	11
Обуке	12
Формално образовање	14
Кампање и иницијативе усмерене на промовисање родне равноправности и деконструкцију родних стереотипа и улога.....	16
Истраживања и извештавање међународних уговорних тела и других организација	20
Прикупљање, евидентирање и размена података о насиљу над женама и насиљу у породици и међусекторска сарадња.....	24
Услуге подршке за жене у ситуацији насиља	27
Медијско извештавање	28
Подршка пројектима усмереним на промовисање родне равноправности	28
ОПШТИ ЦИЉ 2: ПОВЕЋАНА РАВНОПРАВНОСТ ЖЕНА И МУШКАРАЦА ПРИМЕНОМ ПОЛИТИКА И МЕРА ЈЕДНАКИХ МОГУЋНОСТИ	30
Кључне активности и резултати	30
Подршка родитељству и економији старања	31
Равноправност у домену јавног и политичког живота	31
Жене на тржишту рада	32
Жене у систему безбедности.....	35
Подршка женама на селу.....	35
Здравље жена.....	35
ОПШТИ ЦИЉ 3: СИСТЕМСКО УВОЂЕЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У ДОНОШЕЊЕ, СПРОВОЂЕЊЕ И ПРАЋЕЊЕ ЈАВНИХ ПОЛИТИКА	37
Кључне активности и резултати	37
Законодавни и стратешки оквир.....	37
Механизми за родну равноправност	38

Родно одговорно буџетирање	40
Јачање капацитета органа јавне власти за увођење родне перспективе у програме и политике	41
Родно осетљива статистика.....	42
Јачање регионалне сарадње	42
ЗАКЉУЧАК И ПРЕПОРУКЕ	43

УВОД

Влада Републике Србије је 14. јануара 2016. године усвојила *Националну стратегију за остваривање родне равноправности (2016-2020)* и пратећи Акциони план за њено спровођење (2016-2018). Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године основни је стратешки документ Републике Србије који је донет са циљем унапређивања родне равноправности. Национална стратегија и Акциони план засновани су на четири кључна стуба унапређења родне равноправности: а) учешћу жена у политичком животу и процесима одлучивања; б) побољшању економског положаја жена и женског предузетништва; ц) сузбијању родно заснованог насиља и д) унапређењу положаја вишеструко дискриминисаних и рањивих група жена (Ромкиње, жене са инвалидитетом, самохране мајке, жене на селу и др.).

Националном стратегијом за остваривање родне равноправности дефинисана су три општа циља:

- Општи циљ 1: *Промењени родни обрасци и унапређена култура родне равноправности*
- Општи циљ 2: *Повећана равноправност жена и мушкараца применом политика и мера једнаких могућности*
- Општи циљ 3: *Системско увођење родне перспективе у доношење, спровођење и праћење јавних политика*

Национална стратегија укључује и специфичне циљеве, а Акционим планом су дефинисане мере, активности, индикатори активности и индикатори исхода, временски оквир и носиоци активности за период од 2016. до 2018. године (у даљем тексту НАП за родну равноправност 2016-2018).

За спровођење НАП за родну равноправност 2016-2018 надлежно је Координационо тело за родну равноправност (КТРП). Током 2018. КТРП је наставило са координацијом и праћењем спровођења НАП за родну равноправност 2016-2018. У надлежним ресорним министарствима и другим органима јавне власти и институцијама именоване су особе задужене за родну равноправност са којима КТРП одржава редовну комуникацију и периодичне састанке, а које су задужене за извештавање о спровођењу НАП у надлежним министарствима и органима јавне власти. Праћење спровођења НАП за родну равноправност остварује се кроз извештавање КТРП о активностима органа државне управе и других институција о спроведеним активностима и мерама везаним за постизање родне равноправности у Србији, и то како оним које су предвиђене у НАП, тако и о другим активностима које доприносе остваривању циљева Националне стратегије за остваривање родне равноправности.

У 2018. извештаје о активностима усмереним на спровођење активности и мера из НАП за родну равноправност 2016-2018 и унапређење родне равноправности доставило је 12 министарстава, 17 државних установа, институција, владиних и независних тела, два универзитета и једна организација цивилног друштва. Извештаје о активностима реализованим у 2018. су доставили:

- Министарство здравља;
- Министарство заштите животне средине;
- Министарство привреде;
- Министарство пољопривреде;
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја;
- Министарство омладине и спорта;
- Министарство културе и информисања;
- Министарство правде;
- Министарство државне управе и локалне самоуправе;
- Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања;
- Министарство финансија;
- Министарство одбране;
- Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом;
- Правосудна академија;
- Национална служба за запошљавање;
- Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова;
- Привредна комора Србије;
- РЕМ –Регулаторно тело за електронске медије;
- Републички геодетски завод;
- Републички секретаријат за јавне политике;
- Служба за управљање кадровима Владе РС;
- Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва;
- Завод за унапређење образовања и васпитања;
- Канцеларија за људска и мањинска права;
- Координационо тело за родну равноправност;
- Републичко јавно тужилаштво;
- Стална конференција градова и општина;
- Повереник за заштиту равноправности;
- Заштитник грађана;
- Универзитет у Нишу;
- Државни универзитет у Новом Пазару;
- НВО ...Из круга Војдовина.

Уз то, извештаје су доставиле и УН агенције у Србији које реализују пројекте у партнерству са органима јавне власти у Србији у циљу пружања подршке Влади РС у правцу унапређења родне равноправности и заштите жена, посебно жена жртава насиља: UN Women, UNDP, UNDP SEESAC, OHCHR i UNICEF.

Поред података из извештаја које су доставили органи државне управе, друге институције, независна тела, установе и организације, домаће и међународне, подаци о спроведеним активностима и мерама усмереним на спровођење НАП за родну равноправност 2016-2018 прикупљени су и из других извештаја и података државних органа, институција, организација цивилног друштва и међународних организација доступних на њиховим интернет страницама, као и вести доступних на интернету. Поред писаног материјала,

подаци су прикупљени и кроз консултације са представницама КТРП и канцеларије UN Women у Србији.

Извештај о спровођењу НАП за родну равноправност 2016-2018 током 2018. године припремљен је у оквиру пројекта *Кључни кораци ка родној равноправности*, који КТРП спроводи у сарадњи са канцеларијом UN Women у Србији и Министарством европских интеграција, а који има за циљ да подржи Владу РС у ефикасној имплементацији законодавства Европске уније о родној равноправности и Националне стратегије за родну равноправност 2016-2020, кроз испуњавање специфичних циљева дефинисаних у НАП за родну равноправност 2016-2018.

Према НАП за родну равноправност 2016-2020., за 2018. је било предвиђено реализовање укупно 15 мера у оквиру три општа циља. Преглед предвиђених мера и очекиваних резултата по носиоцима активности у 2018. дат је у табели испод. Иза тога следи преглед реализације мера и активности у 2018. години, који је структуриран у три целине и то према општим, стратешким циљевима дефинисаним *Националном стратегијом за остваривање родне равноправности (2016-2020)*. На почетку сваке целине изнете су мере и активности усмерене на остваривање посебних циљева које су биле планиране за 2018. годину, потом су излистане кључне активности и остварени резултати (сажетац), а затим следи детаљнији опис предузетих активности и мера и постигнутих резултата, које су груписане у тематске целине. На крају извештаја је дат кратак закључак и изнете препоруке за даљи рад на спровођењу Националне стратегије.

ПРЕГЛЕД МЕРА И ОЧЕКИВАНИХ РЕЗУЛТАТА ПО НОСИОЦИМА АКТИВНОСТИ ЗА 2018. ГОДИНУ

Институција/носилац	Број и назив мере	Очекивани резултат активности у 2018.
Координационо тело за родну равноправност	1.1.4. Повећани капацитети за примену CEDAW конвенције у судским споровима	Број одржаних обука Број полазника/полазница
Министарство надлежно за просвету - Завод за унапређење васпитања и образовања	1.2.1. Унапређивати компетенције запослених у образовању и васпитању путем увођења обавезних образовних програма о родној равноправности и укључити садржај о родној равноправности у испит за добијање лиценце за рад у школама/настави	Садржај програма и акредитација
		Број акредитованих програма
Министарство надлежно за просвету - Завод за унапређење васпитања и образовања	1.2.2. Иницијатива за ревизију наставних садржаја и уџбеника ради елиминисања родних стереотипа, дискриминаторних садржаја и дискриминаторског језика.	Број студија и анализа
		Број програма и уџбеника у којима су извршене измене

Координационо тело за родну равноправност	1.4.1.Организовати кампање за промовисање родне равноправности и деконструкцију родних стереотипа и улога, уз промовисање примера добрих пракси	Број кампања којима се промовишу успешне жене у различитим областима и нетипичним родним улогама
		Све кампање које финансирају и спроводе ресорна министарства укључују промоцију родне равноравности и не садрже сексистичко и стереотипно приказивање жена и мушкараца
Координационо тело за родну равноправност	1.5.4. Смањити сензационалистичко медијско извештавање којим се оправдава и нормализује насиље над женама и обезбедити редовно родно осетљиво информисање јавности о ефектима мера за спречавање и отклањање насиља над женама и механизмима заштите	Број израђених и публикованих извештаја; Број медијских прилога о извештајима
Координационо тело за родну равноправност, Министарство за рад, борацка и социјална питања, Министарство културе и информисања	2.1.1.Повећати коришћење родитељског одсуства од стране очева	Број организованих догађаја Број медијских прилога Број учесника/ца на догађајима Број привредних друштава којима су дистрибуирани промотивни материјали у циљу промоције равноправне улоге очева у родитељству и коришћења одсуства ради неге детета
		Број градова и општина у којима су организоване школе за труднице и школе родитељства Број мајки и очева који су похађали школе родитељства
		Израђени нацрти закона о изменама и допунама закона који регулишу област рада, запошљавања и социјалне

		политике, у складу са Директивама ЕУ
Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања	2.1.3.Подршка самохраним родитељима кроз системско решавање проблема неплаћања алиментације; друге мере подршке у области становања, запошљавања, приступа услугама за бригу о деци	Смањена стопа родитеља који не плаћају алиментацију за 20%
Координационо тело за родну равноправност Министарство надлежно за рад и социјалну политику јединице локалне самоуправе	2.3.2.Повећати формалну запосленост жена, посебно старијих жена и припадница рањивих група	Број формално запослених жена на пољопривредним газдинствима Проценат жена носитељки газдинстава
		Број програма Број корисница програма
Координационо тело за родну равноправност	2.3.4. Промовисати женско социјално предузетништво у сеоским и градским срединама	Број обука; Најмање 30% учесника/учесницаца на обукама о социјалном предузетништву су жене Број женских организација које су присуствовале обукама
		Број информативних састанака Број жена које су информисане
		Број жена запослених у социјалним предузећима која су добила подстицајна средства Број предузећа чије руководство чине жене које су добиле подстицаје
Координационо тело за родну равноправност Министарство надлежно за рад и социјалну политику;	2.3.5. Обезбедити равноправно остваривање свих права у вези са запошљавањем и радом	Број израђених нацрта закона о изменама закона који регулишу област радног права и прописа анализираних и усклађених са директивама Европске Уније

Министарство надлежно за привреду		
Министарство одбране	2.4.3. Интегрисано спровођење Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији за период од 2016. до 2020. године	Годишњи планови Годишњи извештаји
Министарство здравља	2.6.1. Повећати доступност здравствених услуга за све жене	Израђен Нацрт закона о изменама Закона Обухват жена здравственим осигурањем је 90%
Министарство здравља	2.6.4. Повећана доступност здравствених услуга за жене и мушкарце из руралних подручја	Број мобилних тимова Број обухваћених пацијената/пацијенткиња Број посећених насеља
Координационо тело за родну равноправност	3.1.2. Обезбедити сарадњу и комуникацију механизма за родну равноправност са различитих нивоа	Број учесника/учесница годишњих конференција
Министарство финансија Координационо тело за родну равноправност	3.5.2. Израдити извештаје о мониторингу и евалуацији извршења буџета који садрже информацију о родно осетљивим	Базе података о корисницима буџета садрже податке разврстане по полу

ПРЕГЛЕД РЕАЛИЗАЦИЈЕ МЕРА И АКТИВНОСТИ У 2018. ГОДИНИ

На основу прикупљених података о спроведеним активностима и мерама, запажа се да су активности на спровођењу НАП за родну равноправност током 2018. биле усмерене на остваривање посебних циљева и реализацију мера које су предвиђене за 2018., али и на реализацију мера и остваривање посебних циљева који су постављени за претходне године, али се ради о активностима које се спроводе у континуитету, које доприносе остваривању општих, стратешких циљева дефинисаних у Националној стратегији, па је у наставку дат преглед свих мера и активности које су спроведене током 2018. а за које су КТРП достављени подаци или су подаци прикупљени на други начин.

ОПШТИ ЦИЉ 1: ПРОМЕЊЕНИ РОДНИ ОБРАСЦИ И УНАПРЕЂЕНА КУЛТУРА РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

У оквиру општег циља 1, према НАП за родну равноправност 2016-2018, предвиђено је да мере и активности буду усмерене на остваривање следећих посебних циљева:

- 1.1. Повећани капацитети и знање руководица/руководитељки и запослених у органима јавне власти о родној равноправности (мера 1.1.4.);*
- 1.2. Родно осетљиво формално образовање (мере 1.2.1. и 1.2.2.);*
- 1.4. Повећан ниво свести јавности о значају родне равноправности (мера 1.4.1.);*
- 1.5. Повећана сигурност жена од родно заснованог насиља, насиља у породици и партнерским односима (мера 1.5.4.).*

Према расположивим подацима закључује се да су мере у оквиру општег циља 1 потпуно (мере 1.1.4., 1.2.1., 1.4.1. и 1.5.4.) или делимично (мера 1.2.2.) реализоване у 2018.

Кључне активности и резултати

- Организоване су обуке усмерене на повећање капацитета и знања руководица/руководитељки и запослених у органима јавне власти и државним институцијама и установама о родној равноправности.
- У Каталогу програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. годину одобрени су програми који се баве питањем дискриминације, родне равноправности, родно заснованог насиља, заштите од злостављања и занемаривања деце у породичном контексту и слично.
- У школској 2017/18. реализоване су обуке за 1741 наставника, стручних сарадника, васпитача и руководица у образовању на тему родне равноправности, насиља и дискриминације.
- Завршена је анализа наставних планова и програма и уџбеника за предмет Српски језик од И до ИВ разреда основне школе, како би се испитала укљученост родне перспективе у наставни материјал и документа којима се програмира настава.
- Настављене су активности на спречавању и сузбијању насиља и стварања безбедног и постицајног окружења за девојчице и дечаке у школама, као и на превенцији родно заснованог насиља и дискриминације у школама.

- Реализоване су кампање за промовисање родне равноправности и деконструкцију родних стереотипа и улога, уз промовисање примера добрих пракси.
- Припремљен је први државни извештај о примени Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици за ГРЕВИО групу
- Припремљен је други извештај *Индекс родне равноправности у Републици Србији - Мерење родне равноправности у Републици Србији 2016.*
- Прикупљање и евидентирање података о примени Закона о спречавању насиља у породици.
- Организоване су обуке за стручњаке у полицији, правосуђу, социјалној и здравственој заштити, образовању, цивилном сектору везано за сузбијање и реаговање у случајевима насиља над женама и насиља у породици, као и за пружање заштите женама жртвама насиља.
- Настављена је изградња капацитета међусекторских тимова у области родно заснованог насиља и подршка мултисекторском приступу и процесуирању случајева насиља у породици на локалним ниову.
- Лиценцирано је шест националних СОС телефона за жене са искуством насиља.
- Обезбеђена је финансијска подршка за сигурне куће и свратишта за децу.
- Основана је група „Новинарке против насиља“.
- РЕМ је почео спровођење истраживања „Информисање медија о насиљу над женама“.

Обуке

Током 2018. настављене су активности усмерене на повећање капацитета и знања руководиоца/руководитељки и запослених у органима јавне власти и државним институцијама и установама о родној равноправности кроз обуке о родној равноправности, родно базираном насиљу, родној дискриминације и слично.

Обука *Поступање професионалаца/ки у раду са женама из маргинализованих група са искуством насиља и заштита жена жртава специфичних облика насиља*; програм обуке су развили Центар за производњу знања и вештина из Новог Сада и Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова у оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама III*. Обуке су реализоване за представнике правосуђа, социјалне заштите, здравства и образовања. Реализовано је укупно осам обука током марта и априла 2018. у Пландишту, Вршцу, Сенти, Руми, Житишту, Новом Кнежевцу, Старој Пазови и Темерину. Обукама су присуствовале 133 особе (109 жена и 24 мушкарца). Циљ обука био је да одговори на идентификоване потребе за знањем, препознавањем и институционалним реаговањем на сексуално насиље, силовање, програњање и полно узнемиравање, као и на насиље над женама из маргинализованих група у складу са Истанбулском конвенцијом.

Обука *Родна равноправност и родно засновано насиље*; Служба за управљање кадровима. У 2018. је реализована за 26 полазника/полазница.

Канцеларија за људска и мањинска права је у Врднику, 25. и 26. јуна 2018. организовала дводневну радионицу за контакт особе Савета за праћење примене препорука механизма УН за људска права из ресорних државних органа, независних државних органа и организација цивилног друштва са циљем додатног унапређења капацитета РС за прикупљање и дистрибуирање података у области људских права кроз развијање индикатора за препоруке које Србија добија од механизма УН за људска права.

Организовани су редовни састанци и радионице за представнике локалних самоуправа везано за родно одговорно буџетирање, програме увођења принципа родне равноправности и поштовања људских права на локалном ниову и израде локалних Акционих планова родне равноправности; Стална конференција градова и општина.

Правосудна академија има развијен модул за обуку из области људских права и та обука се континуирано реализује како за полазнике почетне обуке тако и кроз сталну обуку за носиоце правосудних функција. Како би полазници почетне обуке били у потпуности спремни за обављање функција у правосудју, *Програм почетне обуке* обухвата и стицање знања о Европској конвенцији о људским правима и стандардима суда за људска права у Стразбуру. Циљ овог дела Програма, поред стицања знања, има и дугорочни циљ а то је трајно смањење броја представки против Србије пред Судом за људска права у Стразбуру и примена стандарда Суда у домаћој судској пракси. Такође, Програм почетне обуке обухвата и Право Европске уније укључујући, између осталог, и теме: забрана дискриминације, родна равноправност и заштита од насиља у породици. Предавачи на семинарима и радионицама о заштити од дискриминације и родној равноправности и заштити од насиља у породици су поред судија и тужилаца и представници институција и цивилног сектора. Програм *сталне обуке* и план активности Правосудне академије укључује и обуку судија и тужилаца за примену међународних Конвенција о људским правима укључујући и Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW). Ова активност се спроводи у сарадњи са Повереником за заштиту равноправности, а током 2018. партнери су били и Фонд за добру управу Владе Уједињеног Краљевства и Мисија ОЕБС у Србији. Подаци о овој активности биће доступни и у Годишњем извештају Повереника за заштиту равноправности за 2018. годину, који ће бити доступан од 15. марта 2019.

Обука под називом *Родне перспективе и родни аспекти свакодневног рада* организована је за запослене у републичким и покрајинским институцијама. Обука је одржана у Вршцу од 17. до 19. октобра 2018. Циљ обуке био је уношење родне перспективе у рад републичких и покрајинских институција, посебно у вези са остваривањем циљева предвиђених Националном стратегијом родне равноправности 2016-2020 и јачање капацитета државних службеника и службеница за родно одговорно управљање. Обуку је прошло укупно 30 особа, све женског пола.

Културни центар Дамад је, у сарадњи са градском управом Новог Пазара, а уз финансијску помоћ амбасаде Холандије у Србији, организовао тренинг за представнике јавних и образовних институција и медија посвећен превенцији насиља над женама (Копаоник, 6-8. јул 2018.). Тренингу је присуствовало 40 представника полиције, судства и тужилаштва, центра за социјални рад, здравственог центра, цивилног друштва, градске управе, универзитета, школа, установа за младе и медија.

Семинар *Родно засновано насиље*; Културни центар Дамад у оквиру пројекта „Одрживо смањење родно заснованог насиља“ који подржава Министарство спољних послова Краљевине Холандије кроз Матра програм; Копоник, 7-9. септембар 2018. Учесници семинара били су представници институција са локалног нивоа из Новог Пазара (центар за социјални рад, образовање, дом здравља и основно јавно тужилаштво); циљ је био стварање оквира који ће довести до потписивања локалног протокола о сарадњи у сузбијању родно заснованог насиља.

Формално образовање

Једна од четири приоритетне области обавезне обуке наставника, утврђених Правилником о сталном стручном усавршавању наставника, васпитача и стручних сарадника („Службени гласник РС“, број 81/2017, 48/2018), је јачање васпитне улоге образовно-васпитне установе кроз развијање програма превенције насиља, дискриминације, злостављања и занемаривања. У Каталогу програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. годину одобрени су програми који се баве темама као што су: вршњачко насиље, толеранција, превенција дискриминације, родно засновано насиље, заштита од злостављања и занемаривања деце у породичном контексту, заштита жена и деце у контексту породичног насиља и слично. У школској 2017/18. реализоване су обуке за 1741 наставника, стручних сарадника, васпитача и руководилаца у образовању на тему родне равноправности, насиља и дискриминације.

Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је у сарадњи са КТРП спровео анализу наставних планова и програма и уџбеника за предмет Српски језик од I до IV разреда основне школе, како би се испитала укљученост родне перспективе у наставни материјал и документа којима се програмира настава. Анализа је спроведена у периоду од октобра 2017. до јуна 2018. године и обухватила је наставне планове и програме од И до ИВ разреда и уџбеничке комплете три издавача чији су уџбеници најзаступљенији у школама у Србији (Клетт, Едука, Нови Логос). Предмет српски језик је изабран због тога што подразумева највећи фонд часова и обухвата теме које се тичу различитих аспеката друштвеног и породичног живота које су погодне за подстицање дискусије о положају жена, родним улогама и стереотипима. Правилници о наставном плану и програму за прва четири разреда као један од задатака наставе српског језика наводе да би ученици и ученице требало да се васпитавају „за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности“, међутим, родна равноправност се уопште не помиње. Ниједан од понуђених садржаја не обухвата тему родне равноправности, нити обрада датих садржаја подразумева објашњење услова за развој родне равноправности као ни изворе родне неравноправности у нашем друштву, иако у свакој анализираној читанци постоји више текстова који су погодни за подстицање разговора о овој теми. Родна неравноправност огледа се и у несразмерном броју аутора и ауторки чија су дела укључена у наставне планове и програме – у програму за први разред наведене су 2 ауторке и 19 аутора, за други 3 ауторке и 20 аутора, за трећи 5 ауторки и 27 аутора, а за четврти разред 4 ауторке и 30 аутора. Језик уџбеника је најчешће родно недоследан, мада је уочена тежња да се користи родно неутралан језик (на пример, опиши, нацртај, објасни итд.). Након финализације анализе уследиће измене садржаја програма и уџбеника тако да афирмишу равноправност и повећавају видљивост женског доприноса науци, култури и уметности.

Усвојен је нов Закон о уџбеницима (*Службени гласник РС, број 27/2018*). Уважавајући мишљење на Нацрт закона који је дала Повереница за заштиту равноправности, у текст Закона је унет члан 13, који промовише једнаке могућности и предвиђа забрану дискриминације. Такође, због постојања родних стереотипа у наставним материјалима и уџбеницима за основну и средњу школу започете су и следеће мере: уклањање стереотипних приказа родних улога/професија; неговање свести о различитостима, промовисање ненасилне културе, равноправности и недискриминаторне праксе; развијање свести о различитости, интеркултуралности и заједничким вредностима кроз представљање знаменитих личности различитих етничких, верских група и култура; промовисање жена које су постигле успех у различитим областима; представљање различитих модела породице у уџбеницима (самохрани родитељи, старатељске породице, породице без деце, право истополних партнера на породицу и сл.) кроз наставне садржаје и наставне материјале; допуна плана наставе и учења Грађанског васпитања тако да укључује конкретне радионице о спречавању дискриминације и ублажавању предрасуда према деци из осетљивих и маргинализованих група (деца са сметњама у развоју, тешкоћама у учењу, деца која су социјално ускраћена) у свим разредима, али у складу са принципима инклузивног образовања уз коришћење савремене и адекватне терминологије; већа видљивост деце из маргинализованих група у уџбеницима, плановима и програмима (текстови, радионице, фотографије), у складу са принципима инклузивног образовања.

Према подацима Завода за унапређење образовања и васпитања у току је припрема нових програма наставе и учења који су оријентисани на исходе. До сада су усвојени програми за први, други, пети и шести разред основне школе и први разред гимназије (објављени су у Просветним гласницима број 10/17, 12/18, 15/18, 16/18). Остали програми се сукцесивно припремају. Радне групе које раде на њиховој припреми имају у виду афирмацију равноправности и повећање видљивости женског доприноса науци и култури. У оквиру законом дефинисане процедуре при прегледу рукописа уџбеника комисије стриктно воде рачуна о овој теми. Неки рукописи су одбијени или дати на дораду јер нису били родно равноправни. У тим активностима Завод тражи стручно мишљење од Повереника за заштиту равноправности.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја је и током 2018. наставило са реализовањем кампања и дугорочних програма са циљем сузбијања и спречавања насиља и стварања безбедног и постицајног окружења за девојчице и дечаке: програм „Безбедно детињство – развој безбедносне културе младих“; програм „Школа без насиља“, који окупља 19000 наставника и 229000 ученика и њихових родитеља, као и преко 60 активних ментора у 274 школе од чега 250 основних школе и 24 средње школе у око 90 места у Србији; Спречавање дигиталног насиља; СОС линија за пријаву насиља у школама и слично.

У Оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама II* УНИЦЕФ и Министарство просвете, науке и технолошког развоја су, заједно са партнерима, током 2018. наставили спровођење пројекта за превенцију родно заснованог насиља и дискриминације у школама под називом *Родна освешћеност, превенција насиља и дискриминације у вртићима и школама*. Сегмент пројекта који се бави школским окружењем реализован је у четири менторске и осам партнерских школа (у Београду, Сомбору, Зајечару и Врању). Развијен је програм изградње капацитета како би се спречило

насиље међу децом, а успоставила се и група ментора за ширење знања предшколским наставницима, педагозима и психолозима на пилот локацијама. 30 наставника из 4 менторске школе припремило је водиче и програм обуке за своје колеге из осам партнерских школа како би оне могле интегрисати пројекте/активности родно заснованог насиља у своје годишње школске планове. 200 наставника из осам партнерских школа је обучено да спроводи програме превенције родно заснованог насиља у школама. До сада је у партнерским основним школама реализовано укупно 12 радионица (по 3 од планираних 6) из Приручника *Превенција родно заснованог насиља* креираних током пројекта *Школа без насиља* и 2 акције које промовишу родну равноправност. У радионице и акције укључено је укупно 1025 ученика и ученица основних и средњих школа. Поред овога, у партнерским школама се реализују и радионице за наставнике и родитеље усмерене на превенцију родно заснованог насиља. Иако је првобитно планирано да се у пилотирање укључе још 2 предшколске установе, 2 менторске и 4 партнерске школе, Министарство просвете, науке и технолошког развоја је на основу консултација са спроводиоцима пројекта предложило да се уместо укључивања нових школа ради на даљој изградњи капацитета предшколских установа, менторских и партнерских школа за примену програма развијеног у оквиру пројекта и проширивања активности у установама које су већ у пројекту. Ово би у предшколским установама обухватало креирање додатних ресурса и оснаживање запослених за имплементацију програма социо-емоционалног учења, док би менторске и партнерске школе биле подржане да примењују програм развијен у оквиру пројекта *Школа без насиља* са посебним фокусом на спречавање родно заснованог насиља, као и додатно оснажене за пружање менторске подршке и хоризонтално учење. Поред тога, у сва четири града, радило би се на повезивању предшколских установа, свих основних и средњих школа кроз реализацију заједничких активности.

Са представницима Министарства просвете, науке и технолошког развоја усаглашен је концептуални оквир *Вртић као сигурно и подстицајно окружење за учење и развој* који даје основне смернице за промовисање сигурног, безбедног и подстицајног окружења у којем ће свако дете имати једнаке могућности за учење и развој компетенција које су важне за одрастање и живот у демократском, грађанском друштву (уважавање других, сарадња, проактивност, одговорност и сл.) и у којем ће деčја перспектива бити уважена, а деца бити активни учесници у сопственом развоју. Развијена су и 4 модула обуке за предшколске установе и обезбеђена менторска подршка запосленима у селекованим предшколским установама како би стечена знања и вештине применили у пракси – у раду са децом и родитељима, као и у креирању окружења које уважава различитост и промовише једнаке шансе за све. У овај програм укључене су четири предшколске установе из Београда, Сомбора, Врања и Зајечара.

Кампање и иницијативе усмерене на промовисање родне равноправности и деконструкцију родних стереотипа и улога

Промовисање родне равноправности и деконструкција родних стереотипа и улога, уз промовисање примера добре праксе, су се у 2018. спроводили кроз бројне трибине, округле столове, конференције, медијске кампање, публикације и слично.

КТРР је у сарадњи са UN Women и Делегацијом ЕУ у Србији организовало обележавање 8. марта – Међународног дана жена. Том приликом званично је, по први пут у Србији,

покренута глобална кампања за родну равноправност *HeForShe*, као и реализација пројекта *Кључни кораци ка родној равноправности*. Кампања *HeForShe* је трајала две недеље (5-22. март 2018.) и укључила је бројне акције на друштвеним мрежама, постављање билборда (на пет локација у Београду) и исцртавање уличних графита (на десет локација у центру Београда). Евидентирано је 36 медијских извештаја везаних за догађај који је организован 8. марта и саму кампању, пет гостовања у медијима, док су информације путем друштвених мрежа доспеле до 27.000 људи.

У сарадњи са шведском компанијом ИКЕА, КТПР је 8. марта 2018. организовало конференцију под називом *Равноправност је боља за све*, у циљу започињања кампање подизања свести о значају равноправног учешћа жена у управним и надзорним одборима компанија и њиховом подједнаком ангажовању у раду компанија, а ради унапређења њиховог пословања.

Поводом 8. марта Међународног дана жена Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је 7. марта 2018. организовало националну конференцију *Жене из руралних крајева равноправне грађанке Србије*. Поред тога, Министарство је организовало бројне посете локалним самоуправама у којима су организоване трибине, потом, посете предузетницама и давало је саопштења за медије.

КТПР је у сарадњи са UN Women обележило 15. октобар – *Међународни дан сеоских жена*. Поводом Међународног дана сеоских жена представници КТПР, Делегације ЕУ у Србији и UN Women у 17. октобра 2018. посетили удружење жена „Удахни живот” из Станишића које се бави органском производњом поврћа и едукацијом жена за прераду, производњу садница и повртарство. Током посете се са женама из овог села разговарало о питањима и изазовима са којима се суочавају жене које живе на селу у Србији.

Под глобалним слоганом *Orange the World: #HearMeToo*, КТПР се, заједно са UN Women и Делегацијом ЕУ у Србији, придружило UNiTE кампањи *16 дана активизма против насиља над женама*. Централни догађај у склопу кампање одржан је 29. новембра 2018. године у Народном музеју, када је у витруелној стварности приказан филм о насиљу над женама „Све је у реду“. „Наранџаста“ премијера филма „Све је у реду“ окупила је око 160 људи. Овај филм смешта посматрача у интиму породичног дома младог пара у Београду, разбијајући предрасуде да се насиље дешава само у руралним областима или необразованим женама. Филм говори о психичком насиљу мушкараца над својом партнерком. Главна порука филма је да насиље није само физичко насиље и да ниједна жена која трпи било који вид насиља није сама. Филм је доступан на српском и енглеском језику. Након премијере, настављено је приказивање филма све до 10. децембра до када траје кампања *16 дана активизма против насиља над женама* на више локација: Народни музеј, ИКЕА продавница у центру Београда, Комбанк Дворана и StartIT hub. Укупно је било 32 медијска извештаја везана за овај догађај.

Поводом глобалне кампање *16 дана активизма против насиља над женама*, а на иницијативу КТПР, знаменити објекти у Београду и широм Србије осветљени су у наранџасто. Највиши мост на Коридору 10-Врла код Владичиног Хана, Авалски торањ, Скупштина града Београда, Палата Албанија, Мост на Ади, споменик Милошу Обреновићу

у Пожаревцу, зграда Народног музеја у Врању, споменик природе Карађорђево дуд у Смедереву само су неке од знаменитости и објеката који су били обојени у наранџасто.

КТРР и ФК „Црвена звезда“ покренули су кампању за подизање свести јавности о потреби сузбијања насиља над женама и девојчицама. ФК „Црвена звезда“ је први клуб који се укључио у кампању. Током 2018. је на свим утакмицама Лиге шампиона које је „Црвена звезда“ играла у Београду на стадиону „Рајко Митић“ био постављен транспарент „Стоп насиљу над женама“. Поруку да је насиље недопустиво видело је не само 50 хиљада навијача на стадиону, него и више милиона телевизијских гледалаца у Србији, Европи и свету. Иницијатива КТРР и ФК „Црвена звезда“ препозната је и у Савету Европе као важна, и КТРР је обавештено да постоји могућност да буде уврштена у онлајн библиотеку добрих пракси у оквиру пројекта ALL IN – ка родном балансу у спорту.

Округли сто *Родна равноправност, климатске промене и заједница* одржан је 16. октобра 2018. Округли сто је организовала UN Women у оквиру сарадње на имплементацији родних елемената у оквиру пројекта „Локални развој отпоран на климатске промене“, који спроводи Министарство заштите животне средине уз техничку подршку Програма УН за развој и финансијску подршку Глобалног фонда за животну средину.

У оквиру пројекта WISE SEE (*Women in Sustainable Energy South-East Europe*) организована је конференција о улози, ставовима и положају жена које се баве одрживом енергетиком, климатским променама и заштитом животне средине. Конференција је одржана 28. марта 2018. Учешће су узели и представници Министарства заштите животне средине. Носилац пројекта је Центар за промоцију одрживог развоја (ЦПОР), а спроводи се у партнерству са Швајцарском канцеларијом за економску сарадњу (SECO) и уз подршку Министарства рударства и енергетике, Министарства заштите животне средине, Енергетске заједнице и UNECE-а

Министарство културе и информисања је и током 2018. путем пројектног суфинансирања подржавало медијске пројекте који промовишу успешне жене у различитим областима.

Организација ...Из круга – Војводина издала је публикацију *Жене које мењају стање стварности* којом се промовишу успешне жене, активисткиње са инвалидитетом у различитим областима. Публикација је издата на српском и енглеском језику уз подршку Реконструкције Женски фонд и Фондације Mama Cash.

Кампања „*Могу да нећу! Љубав није насиље!*“ је део пројекта „Нулта толеранција на родно засновано насиље“, који је реализован од јануара 2016. до краја 2018. године. Пројекат је финансијски подржао Фонд Уједињених нација за сузбијање насиља према женама, а реализован је уз препоруку Групе за заштиту од дискриминације и насиља Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Кампању је покренуо Аутономни женски центар како би се помогло младима, првенствено девојкама, да науче шта је здрава љубавна веза, шта су љубомора и насиље у вези, како да их препознају, како да им се супротставе и коме да се обрате. Пројектом је било обухваћено 15 градова у Србији, 8 факултета и 30 средњих школа. У оквиру пројекта спроведене су следеће активности: вршњаче радионице са младим људима (средњошколцима и средњошколкама и студенткињама и студентима) да препознају родно засновано насиље и да на њега реагују, као и да се друштвено ангажују у

оквиру своје школе, места, града, или у оквиру локалних организација цивилног друштва; укључивање младих људи у превенцију кроз кампање за подизање свести о сексуалном и родно заснованом насиљу; едукација наставника, стручних тимова и школских тимова за заштиту деце од злостављања и занемаривања да насиље препознају, реагују и укључују активности о родно заснованом насиљу у садржаје школских предмета, школске планове и програме; развој интерних политика о сексуалном узнемиравању на факултетима и ширење добрих пракси у институционалном одговору на родно засновано насиље.

У оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама II*, 2050 девојчица и дечака из 5 општина учествовало је у 21 акцији која се односи на родну равноправност, родно засновано насиље и промовисање здравог начина живота. Локалне акције су организовали локални клуб *Буди мушко* и локалне канцеларије за младе, а претходиле су тренинзима намењеним младим људима како би побољшали своје знање о родној равноправности и штетним родним стереотипима.

У оквиру истог пројекта је, у сарадњи са Локалним канцеларијама за младе, у пет општина урађена анализа корелације родних стереотипа и родно заснованог насиља. Резултати студије послужиле као основа за даљи рад на оснаживању девојака у Београду, Кикинди, Јагодини, Новом Пазару и Прешеву.

Такође, у оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама II*, 25.000 људи упознато је са ставовима мушкараца о родној равноправности кроз истраживање IMAGES: *Мушкарци у Србији: промене, отпори и изазови - Резултати истраживања о мушкарцима и родној равноправности*, ауторке Marine Hughson, која је доступна на: <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2018-05/Mu%C5%A1karci%20u%20Srbiji%20-%20Promene%2C%20otpori%20i%20izazovi.pdf>

У сарадњи са канцеларијом УНИЦЕФ пилотиран је модел подршке девојчицама које су у ризику од ступања у ране бракове и њиховим породицама, посебно у ромским насељима. Радило се и на јачању капацитета стручњака у систему социјалне заштите, образовања, здравства, полицији и тужилаштву за благовремено реаговање у циљу спречавања раних (дечијих) бракова. У 12 општина су спроведене обуке за јачање капацитета тимова за заштиту деце од родно заснованог насиља. То је укључило сензибилизацију стручњака у полицији, центрима за социјални рад, НВО, здравству, образовним установама и правосуђу о родно заснованом насиљу и унапређење знања и вештина за препознавање међугенерациске трансмисије насиља, као и упознавање са механизмима за реаговање у случајевима насиља над женама и насиља над децом.

У 2018. је кроз КТРП пружена помоћ и подршка у организацији Светског првенства у ватерполу за јуниорке, које је одржано од 27. августа до 2. септембра 2018. у Београду. На тај начин пружена је подршка женском ватерполу, његовој афирмацији и промоцији.

Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова је у сарадњи са UN Women одржао конференцију *Представљање процене утицаја обука на пружаоце услуга у поступању са женама жртвама насиља*, Нови Сад, 16. октобар 2018. Конференција је имала за циљ представљање повећања степена знања пружалаца услуга подршке женама жртвама насиља, а посебно да се утврде промене у пракси запослених у раду са женама жртвама насиља.

Настављена је реализација регионалног пројекта *Заустављање насиља над женама на Западном Балкану и у Турској: примена норми, промена свести*, који спроводи UN Women у Србији у сарадњи са Европском комисијом и Делегацијом ЕУ, уз финансијску подршку ЕУ. Циљ пројекта је да утиче на смањење родно засноване дискриминације и насиља над женама, са посебним освртом на маргинализоване групе жена (Ромкиње, жене са инвалидитетом, жене које живе на селу), али и да подстакне сарадњу државног и невладиног сектора у циљу што боље примене одредби CEDAW и Истанбулске конвенције, како интерно тако и међу земљама у којима се пројекат спроводи. У оквиру пројекта су током 2018. у Србији подржане женске невладине организације са циљем да: а) унапреде развој Ромске женске мреже, б) независно прате спровођење CEDAW и Истанбулске конвенције, ц) експериментално примене иновативне методе за сузбијање штетних родних стереотипа, д) лобирају за доступност кризних центара за жртве силовања женама са инвалидитетом, у складу са Истанбулском конвенцијом и стандардима за кризне центре, е) прате доступност општих и специјализованих услуга за жене и девојке са искуством насиља и лобирају за бољи квалитет и доступност истих, ф) залажу се за увођење анализе случајева фемцида, г) развијају иницијативе ради оснаживања жена из маргинализованих група да адекватно приступе доступним општим и специјализованим услугама за жене и девојке са искуством насиља, х) подстичу дијалог између државних институција за равноправност полова са женским невладиним организацијама о родно заснованој дискриминацији и штетним стереотипима, посебно у односу на Ромкиње и жене које живе у сеоским подручјима.

Министарство заштите животне средине спроводи пројекат *Правилно управљање и финално одлагање ПЦБ (Environmentally sound management and final disposal of PCBs)* (2015-2019), који родну равноправност разматра кроз читав пројекат, а посебно у компоненти која се бави спречавањем дискриминације. Министарство заштите животне средине обавља послове НЕА (National Executing Agency), а Центар за чистију производњу ТМФ-а послове Управљачке јединице пројекта (ПМУ); Међународна имплементациона агенција је УНИДО, а финансијска средства су обезбеђена из средстава Глобалног фонда за животну средину (ГЕФ), а Република Србија обезбеђује кофинансирање.

КТРП је саопштењима, конференцијама за штампу, организацијом и учешћем на радним састанцима, научним и стручним скуповима у земљи, региону и иностранству промовисало тему родне равноправности и политике Републике Србије у овој области, чинећи видљивим активности које су уједно биле усмерене на испуњење општих и специфичних циљева НАП за родну равноправност 2016-2018. Више о томе се може видети у Извештају о раду КТРП за 2018.

Истраживања и извештавање међународних уговорних тела и других организација

Припрема првог државног извештаја о примени Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици за ГРЕВИО групу

У складу са чланом 68, параграф 1 Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (тзв. Истанбулском конвенцијом), коју је Србија ратификовала 2013. године, КТРП је током 2018. координирало активности надлежних органа за припрему првог државног извештаја о примени Истанбулске конвенције Групи експерткиња и експерата за акције против насиља над женама и насиља у породици

(ГРЕВИО). У припрему извештаја било је укључено око 260 субјеката са националног, покрајинског и локалног нивоа. Подаци су обрађени, написан је Нацрт државног извештаја и прибављено мишљење на Нацрт. КТРП је предложило Влади РС усвајања закључка о усвајању извештаја о примени Истанбулске конвенције. Влада Републике Србије је на седници одржаној 28. јуна 2018. усвојила предлог закључка о усвајању извештаја о примени Истанбулске конвенције.

Извештај је објављен на интернет страници КТРП <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/akademski-kutak/publikacije/izvestaj-republike-srbije-podnet-u-skladu-sa-clanom-68-stav-1>.

Државни извештај о примени Истанбулске конвенције предат је ГРЕВИО групи 2. јула 2018. године, а објављен је на интернет страници Савета Европе 4. јула 2018. Извештај је доступан на <https://rm.coe.int/grevioinf-2018-9/16808c1a4e>. Следи двогодишњи процес евалуације извештаја и активности које је држава предузела у циљу примене Истанбулске конвенције, који ће резултирати препорукама и смерницама држави за даљи рад на унапређењу законодавства и политика усмерених на заштиту жена жртава насиља и жртава насиља у породици. Припрема првог државног извештаја о примени Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици за ГРЕВИО групу реализована је у оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама II*.

Извештавање Комитета за елиминацију дискриминације жена по CEDAW

Канцеларија за људска и мањинска права је у складу са тачком 44 Закључних коментара Комитета за елиминацију дискриминације жена (CEDAW/Ц/СРБ/2-3) у јануару 2016. године израдила *Извештај о примени препорука број 17 и 23*. У складу са тачком 45 Закључних коментара Комитета, *Четврти периодични извештај о примени Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена* Влада је усвојила 27. јула 2017. године након чега је достављен Комитету. Канцеларија за људска и мањинска права је координирала рад на овом документу и сачинила га у складу са смерницама Комитета. У изради овог Извештаја учествовали су скупштински Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова, сви релевантни републички и покрајински ресори извршне власти, Републички завод за статистику, Национална служба за запошљавање, Привредна комора Србије као и градска управа Града Београда. Такође, свој допринос су дале организације цивилног друштва: Amity, SeCons, ...из Круга и Група 484. Овај Извештај садржи и информације које се односе на: *Превенцију насиља и подизање свести; Унапређење законодавног оквира; Истраге случајева насиља и кривично гоњење; Помоћ жртвама насиља и сигурне куће; Издавање налога за хитну заштиту и Евиденције случајева насиља*. У складу са постојећом процедуром на својој 70. сесији, у јулу 2018. године, Комитет за елиминисање дискриминације жена је након прелиминарног разматрања периодичног извештаја Републике Србије, у контексту информација прибављених од цивилног сектора, Заштитника грађана и специјализованих агенција Уједињених нација, усвојио и Србији упутио Листу додатних питања (CEDAW/Ц/СРБ/Q/4). Канцеларија за људска и мањинска права је на основу прилога добијених од надлежних државних органа сачинила и 16. октобра 2018. године, упутила на мишљење Нацрт одговора на додатна питања Комитета за елиминисање дискриминације жена у вези са Четвртим периодичним извештајем о

примени CEDAW. Овај периодични извештај биће представљен пред Комитетом од стране државне делегације у фебруару 2019. године.

Индекс родне равноправности у Републици Србији

У сарадњи КТРП, Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије и Републичког завода за статистику, уз смернице и подршку Европског института за родну равноправност, 2018. године припремљен је други извештај *Индекс родне равноправности у Републици Србији - Мерење родне равноправности у Републици Србији 2016*. Индекс родне равноправности је важан мерни инструмент Европске уније који мери родну равноправност на скали од 1 (потпуна неравноправност) до 100 (потпуна равноправност) кроз шест домена: знање, рад, новац, здравље, време и моћ, као и два сателитска домена: насиље и унакрсне неједнакости. Србија је прва земља која није чланица ЕУ са Индексом родне равноправности и која врши процену родне равноправности у различитим сферама друштва. Индекс родне равноправности пружа добру полазну основу за праћење оствареног напретка тиме што омогућава увиде у почетно стање, пре усвајања Стратегије и НАП за родну равноправност, као и праћење утицаја мера и активности из НАП, али само за поједине индикаторе за које су вредности рачунате на основу података из 2017. године.

Индекс родне равноправности за Републику Србију указује на унапређење родне равноправности у периоду од 2014. до 2016. године: вредност индекса за Србију је 2016. године износила 55,8, што у односу на 2014. годину представља повећање од 3,4 поена. Ово повећање је највећим делом последица повећања вредности индекса у домену моћи, који је забележио највећи пораст, али и умереног или благог повећања вредности индекса у доменима рада, новца, знања и здравља. Индекс није забележио промене једино у домену времена. Ниједан домен није забележио негативне промене. Када се Србија упореди са Европском унијом, запажа се да је вредност укупног индекса родне равноправности у Србији нижа од просека ЕУ-28 за 2015. годину за 10,4 поена: Србија (2016) – 55,8, ЕУ-28 (2015) – 66,2. При томе, ова разлика се смањила у односу на 2014. годину када је износила 12,6 поена. Разлике између Србије и просека ЕУ-28 су највеће у доменима моћи, времена и новца, а најмање у доменима здравља, знања и рада. У поређењу са просеком ЕУ-28, Србија је направила већи помак између два извештајна периода. Наиме, вредност индекса у Србији је за период 2014–2016. године повећана за 3,4 поена, док је у Европској унији током периода 2012–2015. године повећана за 1,2 поена. У погледу укупне вредности индекса, Србија је у односу на државе чланице рангирана на 22. месту, на позицији на којој се налазила и према вредностима индекса за 2014. годину.

Индекс родне равноправности у Републици Србији представљен је на скупу који је одржан 12. децембра 2018. године у Београду. Резултати индекса родне равноправности представљени су у: Бабовић, М. (2018) *Индекс родне равноправности у Републици Србији – Мерење родне равноправности у Републици Србији 2016*. Београд: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије. Публикација је доступна на интернет страници КТРП <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/akademski-kutak/publikacije/indeks-rodne-ravnopravnosti-za-republiku-srbiji-2018>; као и на: <file:///C:/Users/Institut/Documents/UN%20Women%202018/UN%20Women%202018%20izves>

[taj%20o%20RR%20i%20radu%20KTRR/KTRR/Indeks%20rodne%20ravnopravnosti%202018_SRP.PDF](https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/akademski-kutak/istrazivanja/univerziteti-između-meritokratiје-i-patrijarhata-zene-i-moc-delana).

Истраживање „Универзитети између меритократије и патријархата: Жене и моћ делања“

Истраживање „Универзитети између меритократије и патријархата: Жене и моћ делања“ спровео је Институт за филозофију и друштвену теорију уз подршку КТРР и ПЕРФОРМ (Performing and Responsive Social Sciences) Швајцарске агенције за развој и сарадњу (СДЦ). Главни циљ овог истраживања био је стицање увида у положај жена у систему високог образовања у Србији, те идентификовање могућности за промену затеченог стања. Истраживање је спроведено у периоду од априла до августа 2018. године на факултетима у оквиру пет државних универзитета (Београд, Нови Сад, Крагујевац, Ниш и Нови Пазар) из три научне области: друштвено-хуманистичке науке, природно-математичке науке и техничко-технолошке науке. Подаци су прикупљени дубинским полуструктурираним интервјуима обављеним са 38 жена и 18 мушкараца (као контролном групом) на руководећим функцијама на факултетима у саставу државних универзитета који су ушли у узорак. Резултати истраживања су представљени 14. септембра 2018. у Ректорату Универзитета у Београду. Налази истраживања објављени су у: Делибашић Б., Пудар Драшко, Г., Фикет, И. (ур.) (2018) *Универзитети између меритократије и патријархата: Жене и моћ делања*. Београд: Универзитет у Београду, Институт за филозофију и друштвену теорију (ИФДТ). Публикација је доступна на интернет страници КТРР <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/akademski-kutak/istrazivanja/univerziteti-između-meritokratiје-i-patrijarhata-zene-i-moc-delana>, као и на: <http://www.perform.network/upload/resources/documents/3AcbNGuD.pdf>.

Заступљеност жена на местима одлучивања и позиција и активности локалних механизма за родну равноправност у јединицама локалне самоуправе у Србији

Истраживање *Заступљеност жена на местима одлучивања и позиција и активности локалних механизма за родну равноправност у јединицама локалне самоуправе у Србији* спровео је Заштитник грађана уз подршку Мисије ОЕБС у Србији током 2017. године, а налази истраживања су представљени 18. октобра 2018. у Београду. Резултати истраживања показују да је заступљеност жена у управама локалних средина на веома ниском нивоу, што указује на недостатак родних политика и недовољно спровођење механизма за родну равноправност. 143 локалне самоуправе показале су да су жене председнице у свега 14,4% општина. Налази указују и на потпуно одсуство жена са инвалидитетом и Ромкиња у процесу одлучивања. У 137 локалних самоуправа међу одборницима је седам жена са инвалидитетом, а две су Ромкиње. У Србији су жене више заступљене на извршилачким функцијама. Налази истраживања говоре о недостатку родних политика и недовољној функционалности механизма за родну равноправност који се у великом броју не баве оним пословима због чега су основани. Такође, квоте које прописују да најмање 30% жена буде у органима примењује се само тамо где је то законска обавеза, док на другим местима то није случај. Подаци овог истраживања публиковани су у форми посебног извештаја Заштитника грађана, који је доступан на https://ombudsman.rs/attachments/article/5901/Zastitnik%20gradjan_srpski.pdf.

Поред тога, Заштитник грађана је током 2018. спровео и следећа истраживања: Истраживање о примени Закона о спречавању насиља у породици у раду Градског центра за социјални рад; Улога центара за социјални рад у систему заштите жена жртава насиља; Испитивање људских ресурса у центрима за социјални рад и капацитета за спровођење надлежности у заштити од насиља у породици (2017-2018) и Испитивање обучености полицијских службеника за спровођење надлежности у заштити од насиља у породици (последња два истраживања су била у току у моменту прикупљања података).

Прикупљање, евидентирање и размена података о насиљу над женама и насиљу у породици и међусекторска сарадња

Према Упутству Републичког јавног тужилаштва А бр. 802/2015 од 22.12.2015. године, у апелационим, вишим и основним јавним тужилаштвима се континуирано ради на вођењу посебних евиденција везано за кривично дело насиље у породици из члана 194 Кривичног законика РС. Посебне евиденције садрже податке о учиниоцу кривичног дела, кривичном делу, предузетим радњама и донетим јавнотужилачким и судским одлукама, као и о односу окривљеног према оштећеном (нпр. супружник, дете, други члан породице), старосној доби (пунолетан/малолетан) и полу оштећеног лица. Апелациона јавна тужилаштва, почев од 01.01.2016. године, редовно достављају Републичком јавном тужилаштву обједињене кварталне извештаје подручних тужилаштава о овом кривичном делу. Поред тога, Законом о спречавању насиља у породици прописано је да полицијска управа, основни судови, основна јавна тужилаштва и центри за социјални рад воде евиденције о случајевима насиља у породици. Закон је јасно прописао врсту података коју евиденција треба да садржи. До успостављања Централне евиденције о случајевима насиља у породици, Републичко јавно тужилаштво води обједињену евиденцију основних јавних тужилаштава о примени Закона о спречавању насиља у породици, успостављену сагласно Општем обавезном упутству Републичког јавног тужиоца О бр. 1/2017 од 30.05.2017. године. Ово је континуирана активност.

Када је реч о међусекторској сарадњи, сходно Закону о спречавању насиља у породици, у полицијској управи, основном и вишем јавном тужилаштву, основном и вишем суду и центру за социјални рад именована су лица за везу, која свакодневно размењују обавештења и податке битне за спречавање насиља у породици, откривање, гоњење и суђење за кривична дела одређена овим законом и за пружање заштите и подршке жртвама насиља у породици и жртвама кривичних дела одређених овим законом. Ово је континуирана активност. Уз то, у сваком основном јавном тужилаштву оформљена је Група за координацију и сарадњу у којој учествују представници јавног тужилаштва, надлежне полицијске управе и центра за социјални рад. Састанци група одржавају се најмање два пута месечно и на њима се разматрају текући и новопримљени предмети, израђују индивидуални планови заштите и подршке жртвама и предлози за окончање судских случајева. Ово је континуирана активност.

У оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама II* спроведен је низ активности усмерених на унапређење одговора на насиље над женама и насиље у породици:

- Кроз визуелни приказ изађене су смернице за све фазе и процедуре у примени Закона о спречавању насиља у породици; смернице су дистрибуиране свим јавним тужилаштвима и другим релевантним институцијама.
- Аутономни женски центар је радио на прикупљању података о примени Закона о спречавању насиља у породици, на основу којег су објављени независни извештаји о примени овог Закона: Пети независни извештај за период јануар – март 2018. (https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-18/PDF/Peti_nezavisni_izvestaj_AZC_o_primeni_Zakona_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.pdf) и Шести независни извештај за период април – јун 2018., који је укључио и преглед главних активности током прве године примене Закона и закључке (https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-18/PDF/Sesti_izvestaj_o_primeni_Zakona_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.pdf). Извештаји су редовно достављани Савету за праћење примене Закона о спречавању насиља у породици. На другој седници Савета за сузбијање насиља у породици у јулу 2018. разматрани су резултати једногодишње примене Закона и дате препоруке за даље поступање.
- Успостављени су предуслови за развој политика које су утемељене на подацима, а на основу података прикупљених кроз оквир за праћење ефикасности примене Закона о спречавању насиља у породици ресорна министарства имају бољи увид о ефектима примене закона и потребама за даљом превенцијом и заштитом жртава од родно заснованог насиља.
- Организована је национална дебата о потреби за стратешким приступом превенцији и заштити од насиља над женама и девојчицама. Главни закључци су да је потешан стратешки приступ овом питању, али да треба имати у виду да у Србији има велики број донетих стратегија, те је важније обезбедити њихово спровођење.
- Отпочет је рад на изради два приручника: за посланике/це Скупштине РС и за локалне парламенте и институције о њиховој улози у спровођењу Истанбулске конвенције.
- Отпочета је израда софтвера која треба да води центре за социјални рад кроз све поступке и процедуре у вођењу пријављених случајева насиља у породици и партнерским односима. Осим вођења појединачних случајева софтвер ће омогућити и праћење преваленце насиља, карактеристике појаве, али и ефикасности предузетих поступака центара за социјални рад и да ли су они довели до заштите жртава, што је основ за планирање и спровођење информисаних и одговорних политика за превенцију и заштиту од насиља у породици и партнерским односима. Нацрт правилника за поступање центара за социјални рад у случајевима насиља у породици и индикатори, односно подаци које потребно прикупити и обрадити кроз софтвер израђени су у оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама II*, а софтвер у оквиру ИПА регионалног пројекта *Заштита деце од насиља и промовисање социјалне инклузије деце са инвалидитетом на Западном Балкану и Турској* у ком учествује УНИЦЕФ.
- Пружана је консултативна подршка мултисекторском процесуирању случајева породичног насиља на подручју три основна јавна тужилаштва: Сомбор (укључујући општине Сомбор, Апатин и Кула), Крагујевац (укључујући општине Крагујевац, Рача, Лапово, Баточина и Кнић) и Ниш (укључујући општине Ниш, Гаџин Хан, Дољевац и Сврљиг).

- Преко 300 полицијских службеника обучено је да процењује ризике, прикупља доказе и спроводи процедуре које ће омогућити ефикасније процесуирање пријављених случајева насиља у породици. Обука полиције је део подршке и рада са мултисекторским тимовима а са циљем подстицања институција да предузимају све расположиве процедуре и мере које ће заштити жртву и обезбедити њен опоравак, без обзира на њено учешће у судским поступцима. Подршка се спроводи у складу са принципом пуне посвећености (*две диллигенце*) који налаже Истанбулска конвенција, а који предвиђа одговорност институција не само да спроводе процедуре, већ и да њихове интервенције буду успешне и обезбеде заштиту жртава и кажњавање починиоца. Од октобра 2018., у ове активности је укључено 160 професионалаца из Лесковца, Лебана, Медвеђе, Власотинца, Црне Траве, Пријепоља, Прибоја, Нове Вароши, Бора, Неготина и Кладова. Поред тужилаца, полиције и центара за социјални рад, који чине језгро групе, у мултисекторску заштиту укључене су и здравствене и образовне инситуције, СОС телефони и национална служба за запошљавање. У оквиру ових активности менторска подршка се обезбеђује групама за координацију и сарадњу у вези примене Закона о спречавању насиља у породици у основним јавним тужилаштвима у Бору, Лесковцу и Пријепољу.
- Изградња капацитета међусекторских тимова у области родно заснованог насиља организована је у 12 општина, којом је било обухваћено 87 професионалаца из различитих сектора.
- 80 здравствених радника успешно је завршило тренинг за тренере како би обучавали своје колеге у здравственим установама како да реагују на родно засновано насиље. Ово је резултирало развојем 7 програма обуке, којом је између 450 и 500 професионалаца из различитих система обучено да препозна и пружи заштиту од родно заснованог насиља. 140 здравствених радника из 6 региона обучено је да препозна и документује родно засновано насиље у складу са Посебним протоколом за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу. Пет тимова за превенцију и заштиту постало је активно у оквиру система здравствене заштите.
- 24 здравствена радника, представника четири регионална здравствена тима за заштиту деце од насиља (у Београду, Нишу, Новом Саду и Крагујевцу), је заједно са представницима других сектора унапредило знање о новом Посебном протоколу за заштиту деце од насиља у здравственом систему, а који укључује родно засновано насиље и насиље у породици (укупно 44 учесника). Тимови су формулисали препоруке за будући рад и усагласили се око заједничког деловања у области прикупљања података, повезивања са услугама подршке за жртве насиља у оквиру социјалне заштите и здравља, као и сарадњи и партнерству у циљу ефикасније заштите деце од насиља на локалном нивоу.
- У Новом Саду и Крагујевцу пилотирају се стандарди рада са учиниоцима насиља, кроз сарадњу СОС телефона и програма рада са учиниоцима насиља.
- Опточете су припреме за развој програма за учиниоце на издржавању затворске казне, условне осуде и оних против којих су изречене хитне мере заштите и то кроз мапирање глобалних пракси и програма, њихових карактеристика и чинилаца неопходних за њихово спровођење.
- 289 професионалаца из 7 релевантних институција и организација на подручју 10 општина АП Војводине (Беочин, Пландиште, Сента, Нови Књажевац, Житисте,

Рума, Темерин, Вршац и Стара Пазова) било је укључено у израду Полазне студије која је испитивала свест стручњака, ставове и одговоре на насиље над женама из угрожених група, као и на препознавање и реаговање на специфичне облике насиља над женама. На основу добијених података развијена је обука *Поступање професионалаца/ки у раду са женама из маргинализованих група са искуством насиља и заштита жена жртава специфичних облика насиља*, о чему је више речи било у претходном делу извештаја.

- У периоду од јуна до новембра 2018. године, кроз процес консултација УНИЦЕФ-а, Министарства просвете, науке и технолошког развоја и експерата за образовање развијан је предлог унапређења система за прикупљање података и документовање случајева насиља над женама и насиља над децом. Овим предлогом превиђена је организација обука за 50 просветних саветника и 100 спољних саветника за спречавање и праћење насиља и дискриминације у школама и предшколским установама, обједињавање и ревидирање материјала из програма *Школа без насиља* који ће се користити у раду образовних установа и израда софтвера за праћење насиља и дискриминације у образовним установама.

Услуге подршке за жене у ситуацији насиља

Током 2018. године у склопу акредитовања услуга социјалне заштите лиценцирано је шест СОС телефона за жене са искуством насиља:

- Национални СОС телефон Савез удружења „Мрежа СОС Војводина“. Услуге СОС телефона пружају следеће организације чланице Мреже: ...Из круга – Војводина, Центар за подршку женама, Зрењанински едулативни центар, СОС женски центар и Удружење Рома Нови Бечеј – СОС телефон на језицима националних мањина;
- Национални СОС телефон Удружење Ромкиња „Освит“, Ниш;
- Национални СОС телефон Женски центар Ужице
- Национални СОС телефон Удружење грађанки „Аутономни женски центар“, Београд
- Национални СОС телефон Удружење „Астра – акција против трговине људима“
- Национални СОС телефон Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд.

Три СОС телефона која су у 2018. години добила лиценце подржана су у оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље према женама и девојчицама II*: Националне СОС линије – Удружење Ромкиња „Освит“ из Ниша, Женски центар Ужице и АСТРА Београд. Подршку су добили и СОС телефони Зрењанински едукативни центар и ...Из круга – Војводина, које су чланице „Мреже СОС Војводина“, као и СОС телефон Феномена Краљево, који још увек није лиценциран.

Неком телефонска, неком линија живота! је кампања којом је, у оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље према женама и девојчицама II*, започет низ активности на обезбеђењу одрживости СОС телефона које женске невладине организације пружају женама у ситуацији насиља. У току је реконструкција crowdfunding сајта донације.рс, СОС телефони пролазе обуку за прикупљање средстава кроз цrowdfunding кампање, успостављање партнерства са пословним сектором и мобилисање локалне заједнице.

Министарство грађевине, саобраћаја и инфраструктуре је и у 2018. определило средства за помоћ организацијама цивилног друштва у области социјалног становања - помоћ сигурним кућама и свратиштима за децу. Новац за реализацију пројеката из области социјалног становања добиле су сигурне куће у Лесковцу, Панчеву, Врању, Сомбору, Смедереву и Сремској Каменици, потом, центар за оснаживање жена у Сремској Митровици, као и свратишта и центри за децу из Београда, Шапца и Новог Сада.

Медијско извештавање

Како би се подигла свест медија и унапредио квалитет медијског извештавања о родно заснованом насиљу основана је група *Новинарке против насиља*. Група је основана у оквиру пројекта *Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама II*. Групу чини више од 25 новинарки и уредница истакнутих националних медија. Министарство правде је 2. априла 2018. године дало подршку групи *Новинарке против насиља* када је представница Министарства правде указала на потребу правилног извештавања о насиљу над женама и насиљу у породици. Подршку групи дало је и КТРП, а председница КТРП је 21. јуна 2018. разговарала са групом новинарки о заједничкој сарадњи у борби против насиља над женама у Србији.

Оснивањем групе *Новинарке против насиља*, објављен је низ чланака који на етичан начин извештавају о насиљу над женама. Међу медијским извештајима издваја се емисија Оливере Милош Тодоровић о институционалној заштити од насиља, у којој су, између осталог, учествовали и пројектни партнери и учесници активности у оквиру пројекта, насловна страна часописа *Време* и чланак поводом Дана сећања на жене жртве фемицида, а посебно се издваја текст у *Куриру* који је резултат сарадње групе и УНДП и који представља најзначајнији заокрет у медијском извештавању о насиљу у породици и насиљу над женама.

Министарство културе и информисања је током 2018. суфинансирало пројекте, који су, између осталог, усмерени на унапређивање професионалних и етичких стандарда у области јавног информисања који се односе на повећања родне осетљивости извештавања и елиминисања секситичких и мизогиних медијских садржаја. У 2018. је суфинансиран један стручни скуп који се, између осталог, бавио и родним стереотипима.

У 2018. РЕМ је почео спровођење истраживања „Информисање медија о насиљу над женама“. Рок за завршетак истраживања и објављивање резултата је март 2019. године. Партнер је Mediterranean Network of Regulatory Authorities (МНРА).

Подршка пројектима усмереним на промовисање родне равноправности

Канцеларија за људска и мањинска права континуирано подржава пројекте који имају за циљ унапређење и заштиту од дискриминације осетљивих друштвених група. Пројекти су реализовани на локалном нивоу и подразумевају одржавање великог броја радионица, фокус група, обука, медијских кампања и слично с циљем подизања нивоа знања и свести о људским правима жена, указивања на проблеме са којима се суочавају самохране мајке, Ромкиње-повратнице по уговору о редамисији и жене на селу, као и упознавања са функционисањем механизма заштите. Један број пројеката је усмерен на превенцију и препознавање насиља над женама, као и оснаживање жена како би пријавиле насиље у

породици и оспособиле се да се од њега заштите. Преглед пројеката који су се у извештајном периоду тематски односили на родну раноправност, оснаживање жена, старије жене, насиље над женама или насиље у породици: Конкурс *Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији* 2018. – подржано је 9 пројеката у вредности 5.971.187,00 РСД. Уз то, у оквиру *Конкурс за пројекте удружења ради унапређења положаја Рома и Ромкиња у РС* 2018. је подржано 37 пројеката укупне вредности 12.677.029,00 РСД.

ОПШТИ ЦИЉ 2: ПОВЕЋАНА РАВНОПРАВНОСТ ЖЕНА И МУШКАРАЦА ПРИМЕНОМ ПОЛИТИКА И МЕРА ЈЕДНАКИХ МОГУЋНОСТИ

У оквиру општег циља 2, према НАП за родну равноправност 2016-2018, предвиђено је да мере и активности буду усмерене на остваривање следећих посебних циљева:

- 2.1. *Равноправно учешће жена и мушкараца у родитељству и економији старања (мере 2.1.1. и 2.1.3.).*
- 2.3. *Побољшан економски положај жена и статус жена на тржишту рада (мере 2.3.2., 2.3.4., 2.3.5.).*
- 2.4. *Унапређена улога жена у систему безбедности (мера 2.4.3.).*
- 2.6. *Побољшано здравље жена и равноправан приступ здравственим услугама (2.6.1. и 2.6.4.).*

Према расположивим подацима закључује се да су мере у оквиру општег циља 2 потпуно (мере 2.3.4., 2.4.3., 2.6.4.) или делимично (мере 2.1.1., 2.3.2., 2.6.1.) реализоване, док неке мере нису реализоване (мере 2.1.3., 2.3.5.).

Кључне активности и резултати

- Организоване су школе за труднице и школе родитељства које подразумевају учешће очева.
- Промовисано је укључивање очева у бригу о детету кроз кампању *Развој раног детињства*.
- Подржана је иницијатива канцеларије УНИЦЕФ за формирање Националне коалиције за превенцију и сузбијање раних бракова.
- Организоване су обуке за подстицај женског предузетништва.
- Повећан је број жена предузетница које аплицирају у програмима подршке намењеним микро, малим и средњим предузећима је повећан.
- Настављена је реализација пројекта *Упослимо 1000 жена у руралним подручјима* у оквиру ког је упослено 580 жена.
- Подржани су пројекти који су усмерени на положај жене на тржишту рада, женско предузетништво и економско оснаживање жена на селу.
- Министарство одбране континуирано прати спровођење НАП за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020).
- Усвојен је Национални програм руралног развоја за период 2018-2020 - предвиђено је повећање учешћа жена из руралних средина у погледу приступа поседовању имовине, запошљавању, доношењу одлука на локалном нивоу и слично.
- На територији Републике Србије у функцији су два мобилна мамографа и четири мобилне клинике, од чега две гинеколошке.
- Обучено је 80 вршњачких едукатора; кроз програм вршњачке едукације обучено је преко 9500 ученика средњих школа и преко 500 младих Рома и Ромкиња, припадника националних мањина и особа са инвалидитетом о превенцији HIV/AIDS, болестима зависности, ППИ и очувању репродуктивног здравља.

Подршка родитељству и економији старања

Министарство здравља је организовало школе за труднице и школе родитељства које подразумевају учешће очева. Отворено је 20 школа родитељства у сарадњи са компанијом „Роса вода“.

У сарадњи са канцеларијом УНИЦЕФ радило се на промовисању укључивања очева у бригу о детету кроз кампању *Развој раног детињства*, подршку укључивању очева кроз ангажовање патронажних сестара, доступност националних података како би се унапредили политика и програми праћења напретка, развој програма обуке о равноправном учешћу жена и мушкараца у родитељству, родним стереотипима везаним за подизање детета, негативним последицама родно заснованог насиља на развој детета, а све то као подршка родитељству.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја реализује пројекат *Инклузивно предшколско васпитање и образовање уз помоћ зајма Међународне банке за обнову и развој*. Циљ пројекта је унапређивање доступности, квалитета и праведности предшколског васпитања и образовања за свако дете од рођења до 6,5 година, нарочито за децу из социјално и економски угрожених друштвених група. Добити од пројекта имају деца предшколског узраста и њихове породице, предшколске установе, локалне заједнице (јединице локалне самоуправе, здравствене службе, центри за социјални рад итд.), институције државне управе у чијој надлежности је предшколско васпитање и образовање и слично.

Подржана је иницијатива канцеларије УНИЦЕФ од 28. јуна 2018. за формирање Националне коалиције за превенцију и сузбијање раних бракова. Циљ коалиције је да окупи релевантне заинтересоване стране на националном нивоу у циљу сврсисходне и координиране акције која има за циљ да оконча праксу дечијих бракова у Србији, у складу са циљевима одрживог развоја 2030. КТРР је позвано да има координациону улогу и да руководи овом коалицијом. Поред КТРР и УНИЦЕФ-а, иницијативи су се одазвали и: Републички завод за социјалну заштиту, Заштитник грађана, Повереник за заштиту равноправности, Ромски женски центар БИБИЈА, Удружење Рома Нови Бечеј и УНФПА.

Равноправност у домену јавног и политичког живота

У Народној скупштини имају 94 жене народне посланице од укупно 250 народних посланика (37,6%). Током 2018. активности је спроводила Женска парламентарна мрежа, као неформална група коју чине народне посланице из свих посланичких група. Од укупно 20 радних тела народне скупштине (одбора) жене се налазе на месту председница у 7 одбора (Одбор за одбрану и унутрашње послове; Одбор за привреду, регионални развој, трговину туризам и енергетику; Одбор за права детета; Одбор за просторно планирање, саобраћај, инфраструктуру и телекомуникације; Одбор за рад, социјална питања, друштвену укљученост и смањење сиромаштва; Одбор за финансије, републички буџет и контролу трошења јавних средстава). У Народној скупштини је образован Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова (од укупно 17 чланова, 13 су жене).

Истраживање *Заступљеност жена на местима одлучивања и позиција и активности локалних механизма за родну равноправност у јединицама локалне самоуправе у Србији*, које је спровео Заштитник грађана уз подршку Мисије ОЕБС у Србији током 2017. године, а налази истраживања су представљени октобра 2018., показало је да је заступљеност жена у управама локалних средина на веома ниском нивоу, што указује на недостатак родних политика и недовољно спровођење механизма за родну равноправност. 143 локалне самоуправе показале су да су жене председнице у свега 14,4% општина. Налази указују и на потпуно одсуство жена са инвалидитетом и Ромкиња у процесу одлучивања. У 137 локалних самоуправа међу одборницима је седам жена са инвалидитетом, а две су Ромкиње. У Србији су жене више заступљене на извршилачким функцијама. Квоте које прописују да најмање 30% жена буде у органима примењује се само тамо где је то законска обавеза, док на другим местима то није случај. Подаци овог истраживања публиковани су у форми посебног извештаја Заштитника грађана, који је доступан на https://ombudsman.rs/attachments/article/5901/Zastitnik%20gradjan_srpski.pdf.

Представнице Удружења пословних жена Србије и Београдског фонда за политичку изузетност укључне су у рад КТРО.

Министарство државне управе и локалне самоуправе је уз подршку Мисије ОЕБС у Републици Србији спровело поступак јавних консултација о радном тексту Нацрта закона о изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина. У сам процес припреме овог прописа укључени су представници релевантних државних органа, националних савета националних мањина, организација цивилног друштва, представници стручне јавности, међународне заједнице и друге заинтересоване стране. Експерт Савета Европе израдио је експертску анализу Нацрта закона. Закон о изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина је усвојен („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 20/14 – УС, 55/14 и 47/18). У новембру 2018. одржан је избор за чланове националних савета националних мањина. Поред тога, министар државне управе и локалне самоуправе донео је следеће подзаконске акте: Правилник о начину уписа и вођења Регистра националних савета („Службени гласник РС“, бр. 72/14 и 61/18), Правилник о начину вођења посебног бирачког списка националне мањине („Службени гласник РС“, број 61/18) и Правилник о облику и садржају обрасца за прикупљање потписа бирача који подржавају електоре („Службени гласник РС“, бр. 72/14 и 61/18).

Жене на тржишту рада

Национална служба за запошљавање је организовала обуке за подстицај женског предузетништва под називом *Пут до успешног предузетника*. Обуку су завршиле 5663 жене (45,4% од укупног броја).

Усвојен је Национални акциони план за запошљавање за 2019. Препознате су посебно раљиве категорије, које су теже запошљиве. У 2019. години статус теже запошљивих лица, а у складу са проценом запошљивости, која ће имати приоритет при укључивању у мере активне политике запошљавања су: млади до 30 година живота, вишкови запослених, старији од 50 година, лица без квалификација и нискоквалификовани, особе са инвалидитетом, Роми, радно способни корисници новчане социјалне помоћи, дугорочно незапослени (на евиденцији дуже од 12 месеци а посебно незапослена лица која траже посао

дуже од 18 месеци), млади у домском смештају, млади у хранитељским породицама, млади у старатељским породицама и жртве породичног насиља. Такође, у програме и мере активне политике запошљавања потребно је укључивати и остала теже запошљива лица из посебно осетљивих категорија незапослених као што су: жене (посебно жене жртве трговине људима), избегла и расељена лица, повратници према споразуму о реадмисији, самохрани родитељи, супружници из породице у којој су оба супружника незапослена, родитељи деце са сметњама у развоју, бивши извршиоци кривичних дела и сл. на начин којим се омогућава њихова интеграција на тржиште рада. Националним акционим планом за запошљавање за 2019. предвиђено је пружање подршке самозапошљавању, које обухвата стручну помоћ и средства у виду субвенције за самозапошљавање. Као категорије оних који имају приоритет код одобравања субвенција за самозапошљавање препознате су жене, као и млади до 30 година, Роми, особе са инвалидитетом и вишкови запослених. Међутим, код програма запошљавања као и код нефинансијске подршке самозапошљавању не постоји квота за учешће жена. Такође, приликом креирања образовних програма не узима се као приоритет да најмање 50% учесника програма буду жене. У случају да два кандидата испуњавају услове под једнаким могућностима, предност се може дати жени, као категорији теже запошљивих. Више информација на <https://www.minrzs.gov.rs/lat/plan-zaposljavanja.html>.

Министарство заштите животне средине је у оквиру подршке пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине у периоду од 2016. до 2018. подржало реализацију 6 пројеката који су за циљ имали женско предузетништво и промоцију зелене економије.

Према подацима Министарства привреде, број жена предузетница које аплицирају у програмима подршке намењеним микро, малим и средњим предузећима је повећан. Током 2018. године у оквиру *Програма подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању*, Министарство привреде је определило 250 милиона динара бесповратних средстава, док ће Фонд за развој пласирати 583 милиона динара кредитних средстава. По тренутно расположивим подацима од 98 захтева жена предузетница, 76 захтева је одобрено и њима су додељена бесповратна средства у износу од 49.431.923,32 РСД. Уз то, укупан број одобрених захтева кроз *Програм подршке малим предузећима за набавку опреме* у 2018. години је 226 привредних субјеката. Од тог броја заступљеност жена у власничкој структури је у 52 привредна субјекта. Укупна бесповратна средства за привредне субјекте у којима су у власничкој структури жене су 123.517.800,00 РСД. Најзад, кроз *Програм подстицања развоја предузетништва кроз развојне пројекте* у 2018. години одборено је укупно 19 захтева жена предузетница, и то у износу од 44.160.746,24 РСД одобрена су бесповратна средства и у износу од 176.642.981,90 РСД кредитна средства. Такође, Министарство привреде је један од корисника ЕУ програма – ЕУ ПРО (Програм за локални економски развој). У оквиру јавног позива за набавку опреме, у самој евалуационој листи, један од критеријума на који се добија 10% више гласова је родна осетљивост.

Пројекти Развојне агенције Србије (РАС) су допринели унапређењу положаја жена на тржишту рада, посебно женског предузетништва. *Пројекат развоја приватног сектора (УСАИД)*: 5 добитница бесповратних средстава у оквиру Програма доделе бесповратних средстава у области омладинског и женског предузетништва је током 2018. добило услугу консалтинга; 18 добитница бесповратних средстава похађало је „Ин-хоусе“ тренинге; 5 ММСПП у власништву жена похађало је „Tailored“ тренинге; Програм подршке секторима

прерађивачке индустрије – 18,6% (59 одобрено, 11 жене); Програм подршке конкурентности, продуктивности и интернационализацији ММСПП у 2018. години – 11% (51 одобрено, 6 жене), при чему су то резултати који су добијени у моменту извештавања, те нису коначни.

Пројекат *Равноправно у ланцу вредности* спроводе КТРП и Удружење пословних жена Србије, уз подршку Амбасаде Краљевине Холандије у Србији, као и Америчке привредне коморе (AmCham) и Савета страних инвеститора (FiC) са циљем промоције укључивања предузетница, малих и микро компанија у ланац вредности великих корпорација, како би се њихово samozapošljavanje учинило одрживим и на тај начин оснажили економски капацитети жена у Србији. Пројекат се реализује од септембра 2018. до августа 2019. У оквиру овог пројекта, под покровитељством КТРП и у организацији Удружења пословних жена Србије отворен је конкурс за избор родно најсензитивније компаније у Србији. Награда у категорији „Родно најсензитивнија компанија“ додељена је у октобру 2018. године, на свечаности „Цвет успеха за жену змаја“ у склопу обележавања 20 година постојања Удружења пословних жена Србије. Овогодишњи победник у овој категорији је компанија „Делта Холдинг“ д.о.о. Београд, која је проглашена „Родно најсензитивнијом компанијом“. Друго место у овој категорији поделиле су компаније „Икеа Србија“ д.о.о. Београд и „Авон Србија“, а треће место су освојиле компаније „Vip mobile“ д.о.о. Београд и UniCredit банка.

Током 2018. настављена је реализација пројекта *Упослимо 1000 жена у руралним подручјима*, који је КТРП покренуло у сарадњи са Националном алијансом за локални економски развој (НАЛЕД) и Етно мрежом. Пројекат се реализује кроз подршку куповини традиционалних рукотворина које израђују жене са села од стране друштвено одговорних приватних компанија, јавних предузећа, институција и међународних организација. Циљ пројекта је да се набавком финих рукотворина доприноси економском оснаживању жена и младих у сеоским срединама и очувању културног наслеђа. У оквиру пројекта уписано је 580 жена, које су радиле 12.756 дана, односно 102.047 сати. Више информација о пројекту, као и резултатима рада жена, односно производима може се наћи на интернет страници пројекта: <http://1000zena.rs/>.

У оквиру пројекта *Кључни кораци ка родној равноправности у Србији* објављена су три јавна позива за подношење пројеката у области економског оснаживања жена за женске организације цивилног друштва и мреже, професионална удружења и пољопривредне задруге, а који треба да допринесу спровођењу НАП за родну равноправност 2016-2018 у три програмске области: а) жене на тржишту рада; б) женско предузетништво; и ц) економско оснаживање жена на селу. Подршку је добило осам женских организација: НВО Атина, НВО Асоцијација пословних жена, НВО Форум жена Пријепоље, НВО Етно-форум Сврљиг, НВО Једнаке шансе, НВО Женски центар Ужице, НВО Luznice Handicrafts Babišnica и НВО „Удахни живот“ Станишић. Укупна вредност уговора је 270384 америчких долара. Као резултат ове подршке очекује се следеће: укупно 70 жена ће бити запослено и/или ће иницирати сопствену пољопривредну и органску производњу; 9 жена ће добити подршку да региструје свој бизнис, 16 да развије свој бизнис плано и интернет презентацију, а 45 жена ће добити зелене баште. Уз то, више од 580 жена ће унапредити своје знање и вештине у циљу побољшања свог економског положаја, а 10 женских организација цивилног друштва биће обучено о користима успостављања женских социјалних предузећа.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је у 2018. припремило Нацрт закона о поједностављеном радном ангажовању на сезонским пословима у одређеним делатностима.

Републички завод за статистику је 2016. спровео Анкету о образовању одраслих (Саопштење бр. 131 – год. LXVIII од 30.05.2018., <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20181131.pdf>). Према добијеним подацима стопа учешћа одраслих у неком облику формалног или неформалног образовања или обука у 2016. години износила је 19,8% што је нешто више него 2011. (16,5%) али знатно испод просека земаља чланица Европске уније (45,1%). У неком виду образовања и обуке у периоду од 12 месеци који су претходили анкетању, нешто више учествују жене (21,4 %) него мушкарци (18%). Стопа учешћа је највећа међу популацијом 25-34 година – 29,2 %. Најчешће у целоживотном образовању учествује жена, старости од 25 до 34 године, са завршеним високим образовањем која је запослена и живи у граду.

Жене у систему безбедности

Министарство одбране је континуирано радило на праћењу спровођења НАП за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020). Извештаји из надлежности Министарства одбране и Војске Србије јавно су доступни на сајту Министарства одбране, где се редовно објављују. Последњи објављени извештај је за 2016.

Подршка женама на селу

У моменту писања овог извештаја у Министарству пољопривреде је било у току успостављање базе за програмирање мера пољопривреде и руралног развоја јединица локалне самоуправе и извештавање о њиховом спровођењу.

На предлог Министарства пољопривреде, Закључком Владе РС од 30. јула 2018. године усвојен је Национални програм руралног развоја за период 2018-2020. Давањем предности женама у мерама Националног програма руралног развоја, које ће се спроводити у наредном периоду, предвиђено је повећање учешћа жена из руралних средина у погледу приступа поседовању имовине, запошљавању, доношењу одлука на локалном нивоу и слично.

Здравље жена

У току је израда Нацрта закона о изменама закона о обавезном здравственом осигурању које се односе на то да здравствено осигурање није повезано са радним статусом.

На територији Републике Србије у функцији су четири мобилне клинике - 2 гинеколошке и 2 стоматолошке као и једна за општу медицину – за потребе миграната и локалног становништва. Календар рада одређује, према тренутним потребама, надлежни дом здравља за територији на којој се мобилна клиника налази. Два мобилна мамографа се налазе и раде на територији Републике Србије.

Организација ...Из круга – Војводина је, у партнерству са УНФПА, реализовала пројекат *Прикупљање података о искуствима жена са инвалидитетом у вези са остваривањем сексуалних и репродуктивних права*. Организоване су фокус групе са женама.

У оквиру пројекта *Здравље је у знању - Превенција HIV/AIDS-а, болести зависности, ППИ и очување репродуктивног здравља кроз програме вршњачке едукације* Омладина ЈАЗАС Нови Сад је у партнерству са Министарством омладине и спорта, обучило 80 вршњачких едукатора; едуковано је преко 9500 ученика средњих школа кроз вршњачку едукацију на теме обухваћене пројектом; едуковано је преко 500 младих Рома и Ромкиња, припадника националних мањина и особа са инвалидитетом кроз вршњачку едукацију на теме обухваћене пројектом.

ОПШТИ ЦИЉ 3: СИСТЕМСКО УВОЂЕЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У ДОНОШЕЊЕ, СПРОВОЂЕЊЕ И ПРАЋЕЊЕ ЈАВНИХ ПОЛИТИКА

У оквиру општег циља 3, према НАП за родну равноправност 2016-2018, предвиђено је да мере и активности буду усмерене на остваривање следећих посебних циљева:

3.1. *Успостављени функционални механизми за родну равноправност на свим нивоима (мера 3.1.2.).*

3.5. *Родно одговорно буџетирање (мера 3.5.2.).*

Према расположивим подацима закључује се да су мере 3.1.2. и 3.5.2. у оквиру општег циља 3 потпуно реализоване у 2018.

Кључне активности и резултати

- Организована је јавна расправа о Нацрту закона о родној равноправности
- Сprovedена је евалуација примене НАП за родну равноправност 2016-2018. и иницирано је писање новог НАП.
- Образована је аналитичка група за спровођење НАП за примену Резолуције 1325 - Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020)
- У Сектору предузетништва Привредне коморе Србије формирана је Секција за женско предузетништво.
- Потписани су уговори са осам локалних самоуправа у циљу пружања подршке механизмима родне равноправности за имплементацију локалних акционих планова за родну равноправност.
- Организована је редовна годишња конференција *Локални механизми за родну равноправност – примена начела родне равноправности на локалном нивоу.*
- Настављен је процес увођења родно одговорног буџетирања.
- Пружена је подршка организовању и раду Тимова за родно одговорно буџетирање предвиђених буџетских корисника.
- Организоване су обуке у циљу јачања капацитета државних службеника и службеница за уношење родне перспективе у програме и стратешко планирање.
- Промовисана је регионална сарадња јавних управа и стручњака/иња из области родне равноправности, укључујући наставак иницијативе за успостављање *Регионалне канцеларије за родну равноправност за државе Западног Балкана и Турску.*

Законодавни и стратешки оквир

Током 2018. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања организовало је јавну расправу о Нацрту закона о родној равноправности. Закон о родној равноправности још увек није усвојен.

Током 2018. године спроведена је евалуација примене НАП за родну равноправност 2016-2018. У циљу припреме за процес евалуације примене НАП за родну равноправност, 12. априла 2018. организована је радионица „Евалуација и родна равноправност“. Радионица је окупила 24 учесника (22 учеснице и 2 учесника). Учесници радионице биле су контакт особе за родну равноправност у релевантним министарствима и државним институцијама, као и други кључни актери у процесу спровођења НАП за родну равноправност, укључујући независна тела и организације цивилног друштва. Током радионице је дискутована методологија евалуације и дефинисана су главна евалуациона питања. Евалуацију примене НАП за родну равноправност 2016-2018. спровела је SeConS група за развојну иницијативу. Сврха евалуације била је да измери напредак у остваривању циљева Стратегије за родну равноправност за период 2016-2020. године током прве половине циклуса дефинисаног НАП 2016-2018. као и да се на основу тога израде препоруке за израду новог НАП за период 2019-2020. Основни критеријуми који су примењени у анализи били су: релевантност, ефективност, ефикасност, утицај и одрживост. Методологија анализе обухватала је деск анализу, упитнике за министарства, институције, као и УН агенције, интервјуе са представницима/цама наведених институција, фокус групе, више од 100 релевантних партнера укључених у процес, као и радионице за препоруке са експерткињама и представницима/цама цивилног друштва. Прелиминарни резултати евалуације спровођења НАП за родну равноправност 2016-2018. представљени су на конференцији *Локални механизми за родну равноправност – Примена начела родне равноправности на локалном нивоу*, која је организована 7. децембра 2018. године у Београду. Прелиминарне резултате је у име евалуационог тима представила проф. др Марија Бабовић, директорка програма СеЦонС. Она је истакла да се на основу анализе показало да је највише урађено у области смањења насиља над женама, а најмање у области која се односи на смањење стереотипа и предрасуда и унапређењу културе равноправности.

У 2018. је иницирано писање новог Националног акционог плана за родну равноправност за 2019-2020.

Механизми за родну равноправност

Након усвајања новог НАП-а (2017-2020), министар одбране донео је Одлуку о одређивању саветнице министра одбране за спровођење НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020) и Решење о образовању Аналитичке групе за спровођење НАП за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020) из надлежности Министарства одбране и Војске Србије (Решење о образовању аналитичке групе за спровођење НАП-а за примену резолуције 1325, акт Сектора за политику одбране број 36-5 од 30.01.2018.). Такође је донета Инструкција о избору и функцији „особа од поверења“ као механизма родне равноправности у Министарству одбране и Војсци Србије, која је објављена у „Службеном војном листу“, број 1/18.

У Сектору предузетништва Привредне коморе Србије формирана је Секција за женско предузетништво с циљем даљег развоја те области предузетништва у Србији. Секцију чине почасне и сталне чланице. Најважније активности биће усмерене на умрежавање жена предузетница, едукацију за боље пословање и остале аспекте успешне реализације предузетница.

Закон о изменама и допунама Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, број 47/18) ступио је на снагу 28. јуна 2018. У процесу израде Нацрта овог закона измењен је начин уређивања надлежности јединица локалне самоуправе. Наиме, како би се избегло непотребно гомилање области у којима је надлежна јединица локалне самоуправе, дате су само основне надлежности, док се друге надлежности свакако могу предвидети секторским законима. Стога, због промењеног приступа у одређивању надлежности јединица локалне самоуправе, предлог да се Законом о локалној самоуправи установи тело за родну равноправност при локалним скупштинама и именовање запослених у јединицама локалне самоуправе задужених за питања родне равноправности није био прихваћен. Другим речима, када је питању домен родне равноправности, обавезе јединица локалне самоуправе треба да буду утврђене Законом о родној равноправности, као секторским законом који уређује ту област.

У оквиру пројекта *Кључни кораци ка родној равноправности у Србији*, а у склопу позива усмереног на подршку механизмима родне равноправности за имплементацију локалних акционих планова за родну равноправност, потписани су уговори са осам локалних самоуправа: Општина Алексинац, Општина Књажевац, Општина Крушевац, Град Шабац, Општина Темерин, Општина Тутин, Град Ужице и Општина Житиште. То је био резултат процеса селекције заснованог на деск анализи 144 јединице локалне самоуправе у Републици Србији. Анализа је укључила локални институционални оквир за постизање родне равноправности, финансијска средства која су доступна локалним механизмима и постојање других иницијатива на локалном нивоу које су усмерене на постизање родне равноправности. Фокус активности локалних самоуправа са којима је закључен уговор је на побољшању положаја жена на тржишту рада и промоцији и имплементацији Европске повеље о равноправности жена и мушкараца на локалном нивоу. Имплементација ових мера и активности треба уједно да допринесе спровођењу НАП за родну равноправност 2016-2018. Укупна вредност уговора је 37536 америчких долара. У оквиру пројекта постигнути су следећи резултати: 215 жена обучено из области женског предузетништва, побољшања продаје, ИТ подршке, развоја пољопривредних и пословних иницијатива; у 2 локалне самоуправе, Тутину и Књажевцу, жене су имале прилику да излажу своје производе и учествују на привредним сајмовима; биће развијена два приручника као смернице за женско предузетништво (у Књажевцу и Житишту); више од 600 жена предузетница и пољопривредних произвођачица, жена са тржишта рада, жена из сеоских подручја и жена којима је потребан посебан вид подршке, имале су прилику да унапреде своја знања и развију нове вештине како би побољшале свој економски положај.

Организована је редовна годишња конференција *Локални механизми за родну равноправност – примена начела родне равноправности на локалном нивоу*, Београд, 7. децембар 2018.. Конференцију су организовали КТРП и канцеларија UN Women у Србији, уз подршку Делегације Европске уније у Србији. Теме конференције биле су заједничка сарадња, координација активности, превазилажење препрека и представљање примера добре праксе. Конференцији је присуствовало 120 учесника и учесница из 74 општине и градова Србије. Поред представника/ца локалних механизма за родну равноправност, конференцији су присуствовали и представници међународних организација, Сталне конференције градова и општина, невладиних организација и државних институција и министарстава.

Сарадња локалних механизма родне равноправности освајује се и кроз редовно одржаваје радних састанака, радионица, трибина, састанака или других скупова на годишњем нивоу. Такође, Стална конференција градова и општина је спровела истраживање о капацитетима локалних самоуправа за креирање и спровођење политика у складу са принципима родне равноправности и поштовања људских права, које није јавно доступно, већ је за интерну употребу и треба да помогне у процесу даљег унапређивања локалних механизма родне равноправности.

Родно одговорно буџетирање

Од децембра 2015. године изменама и допунама Закона о буџетском систему, започет је процес поступног увођења родно одговорног буџетирања у систем планирања и извршења буџета Републике Србије, Аутономне покрајине Војводине и локалних самоуправа. Законом је дефинисано да родно одговорно буџетирање представља увођење принципа родне равноправности у буџетски процес, што подразумева родну анализу буџета и реструктурирање прихода и расхода са циљем унапређења родне равноправности. Унапређење родне равноправности, како је то дефинисано чланом 4 Закона о буџетском систему, један је од циљева буџета Републике Србије. Законом је предвиђено да до 2020. године родно одговорно буџетирање буде примењено у свим програмима, програмским активностима и пројектима свих буџетских корисника, на свим нивоима. КТРП је задужено за утврђивање приоритета за успостављање родне равноправности чије се остварење прати помоћу индикатора Израда секторске родне анализе. Ово је препоручен начин за улазак у процес родно одговорног буџетирања како би се систематично, на основу података и чињеница, сагледала родна димензија надлежности органа и утврдило постојање родног јаза који ће бити ублажен, а временом и отклоњен, захваљујући циљаним стратешким мерама и програмима у које ће се улагати тако да се задовоље критеријуми сврсисходности, релевантности, ефективности и ефикасности.

Процес постепеног увођења родно одговорног буџетирања воде КТРП, Министарство финансија, Покрајински секретаријат за финансије и Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова, уз стратешку и техничку подршку канцеларије UN Women у Србији. Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре је добар пример постепеног увођења принципа родне равноправности у сектор у коме нема много доступних родних анализа и података и који се традиционално види као уско технички сектор. Ово Министарство је током 2018. године започело израду родне анализе својих ресурса, са циљем дефинисања приоритета родно одговорног буџетирање за период од три године. Значај који доступност јавног превоза има на свакодневни квалитета живота жена и младих, посебно у руралним подручјима ће бити узет у обзир при финансирању у периоду од 2019. до 2021. године. Поред Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, у 2018. су израду родне анализе буџета иницирали и: Министарство државне управе и локалне самоуправе, Повереник за инфомације од јавног значаја и заштиту података о личности и Народна скупштина Србије.

Министарство финансија је, у сарадњи са КТРП и консултанткињама UN Women, наставило и током 2018. да организује и подржава рад Тимова за родно одговорно буџетирање предвиђених буџетских корисника, кроз радионице и инфо сесије. Тимови за родно одговорно буџетирање су установљени на позив Министарства финансија и КТРП код свих

Планом обухваћених буџетских корисника. Тим чине особе задужене за програм и за финансије, као и доносиоци одлука код буџетског корисника.

У буџету за 2018. сви буџетски корисници предвиђени Планом су испунили своју обавезу. Родно одговорно буџетирање је примењено у 23 програма и 36 програмских активности/пројеката. У априлу 2018. године Министарство финансија усвојило је нови Годишњи план увођења родно одговорног буџетирања за 2019. годину, са упутствима за његову имплементацију. Родну перспективу је у своје буџете за 2019. укључио 51 буџетски корисник: 33 на националном и 18 на покрајинском нивоу, и то за укупно 76 буџетских програма и 149 родно осетљивих буџетских циљева.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја при изради буџета води рачуна о принципу родно одговорног буџетирања.

Током 2018. године настављена је примена принципа родно одговорног буџетирања у процедурама израде буџета Министарства одбране. Формиран је трочлани Тим за родно одговорно буџетирање, који је израдио структуру програмског модела буџета Министарства одбране, у коме су дефинисани родно одговорни циљеви и родни индикатори, којима се приказују планирани очекивани доприноси програма и програмских активности на остваривању родне равноправности и који је, након усаглашавања са организационим јединицама Министарства одбране и Војске Србије, уграђен у Финансијски план Министарства одбране. Израђен је Практични приручник за буџетске кориснике на републичком, покрајинском и локалном нивоу у Републици Србије.

У 2018. Организоване су и обуке о родно одговорном буџетирању. Обука *Родна равноправност и родно одговорно буџетирање*, која је рађена континуирано током три године, укључујући 2018.; Покрајинска влада – Служба за управљање људским ресурсима, Покрајински секретаријат за финансије, Покрајински омбудсман, UN WOMEN, Координационо тело за родну равноправност, Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова.

Јачање капацитета органа јавне власти за увођење родне перспективе у програме и политике

Поводом Међународног дана Рома, Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова Народне скупштине је 3. априла 2018. организовао седницу у форми округлог стола на тему *Право на избор партнера и скретање пажње на децје бракове у ромској популацији*.

Тренинг *Родна равноправност и климатске промене* организован је на Врднику од 13. до 15. јун 2018. Тренинг је био намењен државним службеницама и службеницима, на националном и локалном нивоу, у циљу унапређења капацитета о значају укључивања родне перспективе у планирање, имплементацију и мониторинг политика и мера који се односе на климатске промене. Тренинг је организовала канцеларија UN Women у сарадњи са Програмом УН за развој и Министарством за заштиту животне средине.

У оквиру пројекта *Локални развој отпоран на климатске промене (CSUD)*, током 2018. организован је већи број активности у оквиру компоненте за подршку укључивања родне

равноправности у област климатских промена: Припремљена је брошура „Често постављена питања: Родна равноправност и климатске промене“; Развијени су критеријуми за родну равноправност у оквиру позива за подношење пројектних идеја; Израђен је приручник за тренинг на тему климатских промена и родне равноправности и организован тренинг. У оквиру менторске подршке одабраним пројектима на конкурс, који је расписан у оквиру овог пројекта, урађене су три анализе са конкретним препорукама за увођење родне перспективе у сваки од пројеката који је део CSUD пројектног инкубатора. Такође, с обзиром да је прошле године усвојен Gender Action Plan у оквиру Оквирне конвенције УН о промени климе (UNFCCC) и да су након тога земље потписнице биле позване да израде и пошаљу Секретаријату Конвенције своје добровољне извештаје о увођењу родне перспективе у политике и активности које се баве климатским променама, припремљени су елементи за добровољни извештај који, између осталог, даје препоруке за будући рад. Ова активност се спроводи у сарадњи са УНДФС и UN Women.

Обука под називом *Примена родне перспективе у ЕУ фондовима и ЕУ стандарди и праксе родне равноправности* организована је за Министарство европских интеграција, ИПА јединице релевантних министарстава и контакт особе за родну равноправност у државним органима и институцијама. Обука је одржана у Шапцу од 12. до 14. септембра 2018. Циљ обуке био је јачање капацитета државних службеника и службеница из напред наведених институција за увођење родне перспективе у стратешко планирање, као и у програмирање и имплементацију ИПА пројеката и других финансијских ЕУ инструмената. Обуку је прошле 30 особа (28 жена и 2 мушкарца).

Уз подршку канцеларије УНИЦЕФ-а 2018. је сачињен Нацрт националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља за период 2018–2022. у коју је укључена и родна перспектива.

Родно осетљива статистика

Министарство државне управе и локалне самоуправе уважавајући прописе који се односе на родну равноправност у Републици Србији има сачињен Извештај – Преглед запослених у Министарству државне управе и локалне самоуправе према полу. Подаци који се односе на заступљеност мушкараца и жена, запослених у МДУЛС, налазе се у Информатору о раду Министарства државне управе и локалне самоуправе (државних службеника/намештеника: 82,52% жена и 17,48% мушкараца).

КТРП је наставило сарадњу са Европским институтом за родну равноправност (ЕИГЕ), заједно са Тимом за социјално укључивање и смањење сиромаштва и Републичким заводом за статистику, а у циљу израде Индекса родне равноправности за Србију, о чему је више речи било напред у овом извештају.

Јачање регионалне сарадње

КТРП и Регионална школа за јавну управу (РеСПА) организовали су дводневну *Регионалну конференцију о родној равноправности и реформи јавне управе на Западном Балкану*, која је одржана 30. и 31. јануара 2018. у Београду, како би се промовисала регионална сарадња јавних управа и стручњака/иња из области родне равноправности и реформа јавне управе у

региону. Конференција је окупила око 50 јавних службеника и службеница који се баве равноправношћу полова и реформом јавне управе у релевантним владиним институцијама, стручњацима и стручњаке за родну равноправност и реформу јавне управе из региона Западног Балкана, као и представнике и представнице организација цивилног друштва активних у овој области из Босне и Херцеговине, Црне Горе и Србије. Циљ конференције био је да утиче на развој политика родне равноправности и да их повеже са напорима реформе јавне управе међу РСПА чланицама. Конференцију је отворила потпредседница Владе и председница КТРП, проф. др Зорана Михајловић. Високи званичници из Републике Србије и из Босне и Херцеговине, амбасадори Европске уније, Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) и Црне Горе у Републици Србији, као и шефица канцеларије UN Women у Србији, обратили су се учесницима и учесницама конференције и тиме дали снажну политичку подршку теми родне равноправности у контексту реформе јавне управе. Сви учесници и учеснице су се сложили да је веома значајно што је регионално отворено питање једнакости полова у контексту реформе јавне управе. Регионална школа за јавну управу наставиће напоре на јачању регионалне сарадње у овом домену.

У 2018. је настављена иницијатива за успостављање *Регионалне канцеларије за родну равноправност за државе Западног Балкана и Турску*. Поред промовисања ове иницијативе и залагања за отварање Регионалне канцеларије током регионалне конференције у Бечу у мају 2018., иницијатива је послата Амбасадору Велике Британије у Србији и председавајућим самитом Западног Балкана у Лондону како би ову иницијативу ставио на дневни ред самита у јулу 2018. Подршку отварању Регионалне канцеларије пружили су УН Вомен, РСС, Светска банка, Амбасаде Немачке и Велике Британије у Србији. Такође је успостављена сарадња КТРП са Регионалним саветом за сарадњу (РСС) из Сарајева у циљу даљег унапређивања родне равноправности у земљама региона и интензивирања сарадње.

На јачању регионалне сарадње радило се и кроз учешће на регионалним састанцима и конференцијама, посебно представница КТРП, о чему више информација има у Извештају о раду КТРП за 2018.

ЗАКЉУЧАК И ПРЕПОРУКЕ

На основу података представљених у овом извештају може се закључити да је већина мера за спровођење НАП за родну равноправност планираних за 2018. потпуно или делимично спроведена. Такође је важно назначити да је настављено са реализацијом појединих мера које су биле предвиђене за 2016. и 2017. годину, али које представљају континуиране активности које доприносе остваривању стратешких циљева дефинисаних Националном стратегијом за родну равноправност 2016-2020. и важне су за унапређење родне равноправности у Србији.

Укупно гледано, активности на спровођењу НАП за родну равноправност у 2018. биле су усмерене на:

- Јачање капацитета и знања руководилица/руководитељки и запослених у органима јавне власти и државним институцијама и установама о родној равноправности и за уношење родне перспективе у програме и стратешко планирање.

- Повећање нивоа свести јавности о значају родне равноправности кроз бројне кампање за промовисање родне равноправности и деконструкцију родних стереотипа и улога, уз промовисање примера добрих пракси.
- Превенцију и сузбијању насиља и стварања безбедног и постицајног окружења за девојчице и дечаке у школама, укључујући превенцију родно заснованог насиља и дискриминације у школама.
- Повећање сигурности жена од родно заснованог насиља, насиља у породици и парнерским односима кроз изградњу, јачање капацитета и подршку мултисекторским тимовима у сузбијању и процесуирању случајева насиља у породици на локалним нивоу; лиценцирање националних СОС телефона за жене са искуством насиља; финансијску подршку за сигурне куће и свратишта за децу; обуке за стручњаке у полицији, правосуђу, социјалној и здравственој заштити, образовању, цивилном сектору везано за препознавање, сузбијање и реаговање у случајевима насиља над женама и насиља у породици, као и за пружање заштите женама жртвама насиља и слично.
- Припремање првог државног извештаја о примени Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици за ГРЕВИО групу, као и припремање других извештаја према међународним уговорим телима.
- Израду другог Индекса родне равноправности у Републици Србији и спровођење других истраживања која су важан основ за, на емпиријским основама засновано, залагање за родну равноправност.
- Оснивање групе *Новинарке против насиља*, као важном кораку ка одговарајућем информисању јавности о насиљу над женама.
- Унапређење положаја жена на тржишту рада, женско предузетништво и економско оснаживање жена на селу.
- Промовисање равноправног учешћа жена и мушкараца у родитељству и економији старања.
- Унапређење доступности здравствене заштите женама.
- Спровођење евалуације примене НАП за родну равноправност 2016-2018.
- Даљем успостављању механизма родне равноправности и пружању подршке постојећим механизмима родне равноправности за имплементацију локалних акционих планова за родну равноправност.
- Даљем процесу увођења родно одговорног буџетирања.

Са друге стране, постоје одређене препреке за пуну реализацију свих предвиђених мера и активности. Прво, још увек није усвојен нов Закон о родној равноправности, на који се већ дуго чека и који треба да постави одговарајући правни оквир за постизање пуне родне равноправности у различитим сегментима друштвеног и приватног живота. Друго, примећује се недостатак буџетских средстава за реализацију појединих мера чији су носиоци органи јавне управе. Из извештаја се види да су за реализацију низа активности средстава била обезбеђена кроз пројекте, и то кроз пројекте домаћих организација цивилног друштва и кроз пројекте које имплементирају органи јавне власти у партнерству са међународним организацијама, а који су финансирани из страних фондова или кроз ИПА фондове. Међутим, пројектно финансирање може да доведе у питање одрживост активности и услуга по престанку пројеката.

Имајући све то у виду, требало би да се што пре усвоји Закон о родној равноправности. Требало би одредити део буџетских средстава за активности и мере усмерене на спровођење Националне стратегије за родну равноправност. С обзиром на значајну улогу организација цивилног друштва у спровођењу низа активности и мера, оне треба да буду препознате као актери и партнери државе у будућем НАП за родну равноправност, те да се кроз финансирање њихових активности осигура одрживост услуга и активности које оне пружају у оквиру својих мисија, а које су усмерене на постизање родне равноправности, посебно у домену спречавања и сузбијања родно базираног насиља.